

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 8. SRPNA 1934

Za Kč 2.—

Dějiny a heros

TH. NEUHOFF

Německý katolicism po 30. červnu Dr. ALFRED FUCHS

Vláda půdy

Resumé jednoho filmového roku

WALTER LUSTIG

O smysl české otázky

MILOŠ VANĚK

Jeden lid, jedna říše, jeden vůdce

Cesta necesta — Debata o sporu mezi vládou a parlamentem

FÉNIX

životní pojišťovací společnost ve Vídni

Ředitelství pro republiku Československou
V PRAZE II, Lützowova ul. č. 7

Ředitelství pro Moravu:

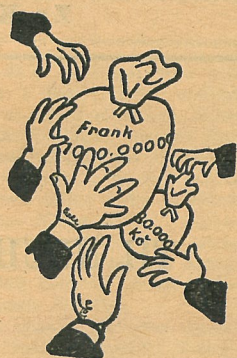
BRNO, Běhounská ulice čis. 10

Fil. řed. pro Slovensko:

BRATISLAVA, Grösslingova 34

POJIŠŤUJE:

za výhodných moderních podmínek a soutěžných sazeb na život s lékařskou prohlídkou i bez ní, věna dítek a důchody.

moderní
pirát
a jeho
svět

JE VYLÍČEN VE SKVĚLÉ ROMÁNOVÉ
REPORTÁŽI, KTEROU NAPSAL

EDUARD BASS

POD NAZVEM

DIVOKÝ ŽIVOT
ALEXANDRA STAVISKÉHO

272 STRAN — BROŽ. Kč 18.—
U VŠECH KNIHKUPCŮ

FR. BORO VÝ ● PRAHA

SBÍRKA

ČESKÉ BÁSNĚ

PŘINÁŠÍ VERŠE MLADÝCH
ČESKÝCH BÁSNÍKŮ

1. VLADIMÍR HOLAN

V A N U T Í

Brož. Kč 12.—

2. OLGA SCHEINPFLUGOVÁ

V Š E D N Í D E N

Brož. Kč 12.—

Váz. Kč 25.—

3. OLGA SCHEINPFLUGOVÁ

SKLENĚNÁ KOULE

Brož. Kč 12.—. Váz. Kč 30.—. 50 číslovaných a
autorkou podepsaných výřisků na lepším papíře
à Kč 30.—

4. VLADIMÍR HOLAN

O B L O U K

Brož. Kč 12.—

5. EDVARD VALENTA

N Ě K O L I K L E T

Brož. Kč 15.—

6. JAN ČAREK

H V Ě Z D Y N A N E B I

Brož. Kč 18.—

Váz. Kč 28.—

Dosud vyšlých 6 svazků stojí
brož. Kč 81.— u knihkupců
FR. BORO V Ý - P R A H A

OBSAH 31. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: ZDENĚK SMETÁČEK: Dollfusovo dílo. — Univ. doc. dr. JOS. GRŇA: Skutečná hodnota daňových nedoplatků. — Kolchozní či mužické panství? — WALTER TSCHUPPIK: Od Luthera k Hitlerovi. — OTTO RÁDL: Švejkův bratr. — IVO DUCHÁČEK: Francouzští intelektuálové o rozhlase. — Nacionalismus? — Trpké chvíle komunistů. — Kritika socialismu. — Ochromená Společnost národů. — Tak zvané filmové aktuality. — Henleinův prapor.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BORO V Ý V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,

NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 20/1 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Dějiny a heros

Uspořádá-li pan Josef Goebbels v horečném spěchu, ale dojistá se vzornou obratností, za zesnulého říšského presidenta von Hindenburga nejnádhernější tryznu, jaké se kdy dostalo za lidské paměti hlavě státu, dostane se do nejostřejšího rozporu s názorem, jež zastával se svými přáteli ze strany ještě o málo více nežli před půldruhým rokem. Do 30. ledna 1933 byl jim Hindenburg starým generálem a exponentem šlechtické kliky, která se snažila klásti odpor národnímu socialismu. Opět a opět odmítal Hindenburg nároky jejich strany a znovu a znovu šplíchal po tomto muži šéfredaktor Angriffu, pan Josef Goebbels, ze škopku svého posměchu. Byl by býval jednou dokonce odsouzen pro urážku, kdyby nebyl býval v poslední minutě Hindenburg sám odvolal žalobu, protože mu Goebbels přednesl, jak se později přiznal, dojemnou stejně jako vymyšlenou historii o svém utrpení a strádání ve vězeních belgických okupačních úřadů. Po 30. lednu byl Hindenburg, jemuž směl ještě nedávno před tím národně socialistický předseda podle stáří generál von Lietzmann upíratí s tribuny strategické schopnosti, největší hrdinnou postavou, která se má teď navždy zvěčnit v dějinách.

Národní socialisté jsou přivrženci heroického pojetí dějin. Tvoří-li podle jejich názoru heroové dějiny, je zrovna Hindenburg nejvýmluvnějším příkladem, jak chybná je tato teorie, neboť Hindenburg je heros, jehož naopak vytvořily dějiny. Zdržovali bychom se zbytečně u vedlejších skutečností, že už správně není vůbec Hindenburgů. Rod Hindenburgů vymřel už před 150 lety a jenom jejich jméno bylo sloučeno se jménem pánů von Beneckendorf. V prvních válečných zprávách o vítězstvích ve východních Prusích byl ještě jmenován generál „von Beneckendorf und Hindenburg“, tehdy hodně neznámý — až později odpadlo pravé rodinné jméno. Je to vedlejší, ale pro posouzení důsledků jeho smrti není vedlejší, uvědomíme-li si, jak a za jakých okolností mohl vzniknouti v Německu tento hrdinský mythus.

Generál Hofmann, proslulý ranou pěstí na mírové konferenci v Brestu Litevském, pravil kdysi o Hindenburgovi: „Je to úctyhodná nula a na konci války jsme mu dokonce už ani neříkali, kde stály divise.“ Byla to právě tato prostnota, jež pozvedla k nejvyšší počtě, již může udělití národ, starého důstojníka, pensionovaného už před válkou. Válek v roce 1866 a 1870 se zúčastnil jako poručík, potom postupoval obvyklou cestou, aniž přečetl, jak sám pravil, jedinou knihu, mimo vojenské, až ho jednoho dne císař poslal do pense, ježto „už nemohl ani vidět ten šikovatelský obličej“.

Tento „šikovatel“ měl štěstí, že byl po ruce, když už Rusové obsadili značnou část východních Prus a kozáci dojížděli až k pevnostnímu pásu královeckému. Nebyla pro něho vůbec nálada, až v nejvyšší tísní si na něho vzpomněli a to jen proto, že se zdálo, že je svým mimořádným klidem vhodným protějškem svému temperamentnímu náčelníkovi štábu, tehdej-

šimu plukovníku Ludendorffovi. Bitvou u Tannenbergu osvobodil východní Prusy od nepřátelského vpádu po prvé a později ještě jednou bitvou u Mazurských jezer, o níž se vyprávělo, že za ní utonuly statisíce Rusů v močálech této země. Nehledě na kousek Alsas, nestál už pak po celou válku na německé půdě ani jediný cizí voják. Hindenburg a Ludendorff byli vrchními veliteli východní fronty. Ježto válka na západě ustrnula ve válku posícní a na východě se fronta opět a opět dostávala do pohybu, soustředily se naděje všech na tuto frontu a na její vrchní velitele. Když se pak zdálo za bitvy na Sommě, že se situace stává zoufalou, museli odezdat i toto velení Hindenburgovi a Ludendorffovi, aby se dodalo vnitrozemí znovu naděje. Na tomto místě setrval starý generál i po zhroucení císařského vojska. Potom se odebral po druhé na odpočinek, a podle lidského domnění by bývala tím skončena jeho úloha.

Po smrti prvního říšského presidenta Fritze Eberta se přesunuly mocenské poměry v Německu. Situace pravicových stran byla obtížná; jejich prvý kandidát, vrchní purkmistr Jarres, byl jistě vhodný správní úředník, ale jeho jméno nemělo přitažlivosti. V posledním okamžiku si vzpomněli na Hindenburga, jenž musel býti nyní co nejúsilněji zpracováván, poněvadž sám neměl v úmyslu kandidovati. Celkem ho nepovažoval nikdo za schopna, aby zastával toto místo, jistě ho každý považoval za příliš starého a v politice nezkušeného. Obrátili se na něho jen z nouze, byl poslední naděje pravice, jež nemohla bez přitažlivého kandidáta počítati na to, že by obsadila tuto vlivnou mocenskou posici.

Manévr se podařil. Když si Hindenburg, jako starý důstojník, vyžádal svolení bývalého císaře, stal se presidentem republiky a od nynějška se účastnil všech obrátů německé politiky. Jmenoval sociálně demokratické, středové a německo-nacionální říšské kancléře, vydal zákazy Svazu rudých frontovních bojovníků zrovna tak jako SA a vyžadovala-li toho doba, nesměl vyrukovati v uniformách ani Stahlhelm, jehož byl čestným presidentem. Měl vždy jen chvalitebné starosti, aby dodržel svou přísahu na ústavu. Seděl-li vedle bývalého předsedy Říšského sněmu, sociálního demokrata Loebe, do jehož rukou skládal přísahu, užíval nejprvnější příležitosti, aby v rozhovoru prohlásil: „Avšak přísahu dodržím“.

Německo v něm vidělo jen ctihodného starce, řádného muže, který dodržel přísahu a o němž se nakonec domnívali i sociální demokraté, že opětná jeho volba v roce 1932 bude pevný val proti Hitlerovi. S volebním heslem: „kdo volí Hindenburga, poráží Hitlera“ táhli pro něj do volebního boje a za několik měsíců byli už z úřadoven vynášeni a zatýkáni jejich ministři za režimu Hindenburgova, který udělal kancléřem šlechtice von Papena. Konečně byla u moci pravice, která čekala na tento okamžik od první jeho volby v roce 1925. Starého muže měla v hrsti klika, v níž hráli zvláštní úlohu jeho syn, dědic rodového majetku, jež mu darovala republika,

pan plukovník Oskar von Hindenburg a státní tajemník Meissner, bývalý demokrat a rádce soc. demokrata Eberta, který byl i nyní za Hitlera nově potvrzen. Byla povolena „pomoc východu“, miliardový dar velkým agrárikům, miliony vydělal pan Oskar von Hindenburg. Generál von Schleicher, který vystřídal Papena, pomýšlel ještě jednou přivzati k součinnosti sociální demokraty a schovával si jako poslední trumf pro tento účel uveřejnění skandálu s pomocí východu. Odvetná rána nedala na sebe čekat. Schleicher nesměl už přijíti k řeči, byl denuncován u Hindenburga za bolševika jako Brüning a musel jít. Zkrachovaný šlechtic von Papen a bývalý svobodník Hitler, jemuž nedovolil před půlrokem Hindenburg ani, aby si směl v jeho přítomnosti sednouti, byli pověřeni sestavením vlády.

Je lhostejné, byl-li si vědom či nikoli Hindenburg této úlohy, kterou hrál. Musíme mít zato, že byl řízen a že se dal řídit, že věděl v roce 1933 zrovna tak málo, kde stály divise, jako v roce 1918. Nepotřebuje, abychom ho omlouvali. Byl až do konce jako voják nástrojem politiky a nikoliv politikem.

Jestliže měla Hindenburgova volba hrozný důsledek v Hitlerově vládě, je to vina těch, kdo jej udělali vědomě presidentem, nebo těch, kdo podporovali jeho volbu a nepokusili se z pohodlnosti nebo ze strachu o vlastní politiku, přenechávající tak iniciativu odpůrcům republiky.

Novým diktátorům byla Hindenburgova popularita jakousi „náhražkou demokracie“. Jeho válečná sláva a jeho věk zajišťovaly národním socialistům důvěru vrstev, které sami získati nikdy nemohli. Zato šly přes Hindenburga cesty, jimiž byli Hitler a jeho přívrženci převedeni do tábora konservativních agráriků a s nimi spojeného těžkého průmyslu. Jen několik neděl po 30. červnu, kdy bylo dokončeno toto dílo a smetena „druhá revoluce“, kdy byli vyřazeni protivníci konservativní politiky, zemřel Hindenburg. Historie jistě jednou osvětlí, kdo vedl ruku umírajícího muže, schvalující tyto hromadné vraždy. Účel byl dosažen, jeho místo nebude už obsazeno, jeho titul už nebude udělen.

Hitler sloučil nyní svůj úřad s úřadem říšského presidenta. Zatím je ještě i Hitlera třeba, protože má přes rozladění a vření ve straně dosud přívržence, a ježto jsou ještě úzkostlivci, kteří se neodvážejí prohlásiti se proti němu. Je dějinami ještě používán, je ještě označován za hrdinu, ač nevyhrál ani jediné bitvy ani neprohrál světovou válku. Podle všeho jako mladší muž se ještě dožije chvíle, že ho už nebudou dějiny potřebovat a nechají ho padnouti. Bude pak školním příkladem, že nedělají vždy hrdinové dějiny, nýbrž že často i dějiny dělají heroy. *Th. Neuhoff.*

poznámky

Jeden lid, jedna říše, jeden vůdce

Hitler byl patrně jednou osvícen duchem prorockým, a to tehdy, když pověděl na Hindenburgovu adresu tato památná slova: „Mně je teprve čtyřicet a jemu už přes osmdesát.“ To, co v nich bylo vysloveno jako naděje, stává se teď skutkem: byl učiněn další krok k ideálu totálního státu německého. Je poněkud zastřen onen počáteční neslavný kompromis, jehož pomocí se Hitler dostal k moci. Byl zas poněkud zatlačen do pozadí starý junkerský konservatismus, jemuž Hitler původně

vypověděl revoluci a jehož pomocí pak dospěl k vládě. Je aspoň formálně proveden vůdcovský princip, jeden z hlavních článků víry národně socialistické mystiky. Skutečnost se ovšem ještě ani zdaleka nekryje s teorií. Staré junkerství, jehož tradice žijí zvláště v armádě, není ještě docela zlomeno. Jsou dokonce dohady, že jeho skutečná moc po 30. červnu vlastně vzrostla a že Hitlerův osobní vzestup je placen velkým ústupem od zásad, v jejichž znamení nacionálně socialistické hnutí vznikalo a mohutnělo. O tom je zatím těžko vyslovit bezpečný soud. Naproti tomu je však nutno doznat, že totální stát se aspoň po vnější stránce přibližně uskutečňuje. A Hitlerovi jistě i tento zdánlivý povrch stojí za trochu námahy. Není-li možno něčím býti, je třeba se tím aspoň zdát.

Zrušením úřadu presidentského a kancléřského a jejich sloučením v osobě „vůdce německého lidu a říše“, se Německo znovu velmi odchyluje od onoho způsobu, jakým chápou stát západní Evropa a Amerika. Základním politickým pojmem na západě je občan, tedy jednotlivý, samostatný, svobodný člověk, který myslí a jedná sám za sebe a ze sebe. Stát je tam vybudován po rozumu a svědomí tohoto jednotlivce. Svobodní občané z a k l á d a j í stát, stanoví si zákony a ustanovují instituce, jež mají bdít nad jejich prováděním. Není podstatného rozdílu mezi státem a spolkem. Tak, jako je ve spolku odlišena činnost zákonodárna (odhlasování a měnění stanov) od činnosti prováděcí, tak je tomu i ve státě. Tak jako si spolek volí předsedu, tak si i stát volí svého presidenta. Tak, jako má spolek výkonný výbor, tak má stát vládu. A jako je ve spolku poslední instancí a nejvyšší autoritou plně shromáždění členů, jsou ve státě poslední instancí volby, jakýsi symbol pro plně shromáždění všech rovnoprávných občanů.

Nacionální socialismus však vychází z představ docela jiných. Jemu není hlavním politickým pojmem občan, nýbrž lid, t. j. kolektivum, jakási mystická jednota německví. Jednotlivý člověk je jen náhodným projevem tohoto metafysického německví. Není vůbec svéprávný a samostatný, nýbrž je pouhým orgánem, který musí sloužit a úplně se podrobovat celku, k němuž náleží. Proto také volby v západním smyslu nemají v nacionálně socialistické soustavě místa. To, co se zde nesprávně nazývá „volbou“, není samostatné rozhodování konkrétních jednotlivců, nýbrž jenom jakási manifestace mystické jednoty německví. V nacionálně socialistickém systému nemá místa děla moci zákonodárné, výkonné a soudní, nemá smyslu rozdíl mezi presidentem a vládou nebo mezi rozmanitými institucemi navzájem se kontrolujícími. V nacionálně socialistickém státě vše jedno jest — od tud jméno stát totální. Občané nezakládají stát, nýbrž stát je od přírody dán samou podstatou německví, je samovolným projevem této podstaty. Tato podstata se nějakým záhadným způsobem vtěluje a projevuje jednotlivými lidmi. To však nejsou samostatná individua, nýbrž pouhé bezvolné hlásné trouby, jimiž promlouvá ono hluboké, tajemné, mystické německví, uložené kdesi v samém srdci vesměrné skutečnosti. Tito lidé jsou tak zvaní geniové, proroci a jejich jazykem pohybuje samé absolutno.

To je, jak každý vidí, staré učení německého romantismu, které dnes znovu vykvétá v páchnoucí bylině hitlerovské politiky. Také Hitler je jedním z takových genů, proroků, toho času nejvyšším. Je vtělením tajemné prapodstaty německví. Vyšel z anonymního, černého lidu, ale s božským posláním na rtech a svatou jiskrou v srdci. Celý jeho život byl jakoby magnetisován tímto tajemným posláním. Německé absolutno se v něm stále a stále dokonaleji projevovalo. Začal kázat malému kroužku zasvěcených, ale věrný německý lid, jakmile uslyšel spásné poselství, rychle přibíhal a shromáždňoval se v zástupech kolem svého proroka. Neboť tento genius mu mluvil z duše. Nepřinášel nějakou cizí učenost a vymyšlenost, nýbrž objevoval a vyslovoval jenom to, co v onom lidu tajně a podvědomě již žilo a co potřebovalo jen popudu geniova, aby samovolně vyllynulo na povrch. Vůdce pomalu stoupal od mety k metě. Zprvu vedl jen hlouček, potom stranu a na konec všecken německý lid a celý stát. Časem se sice ukázalo, že je nutno prvotní zasněcení odpravit, ale to byl jen malý nepřijemný detail na mystické dráze proroka. Dnes tedy stanul u této poslední etapy. Nic vyššího už nemůže přijít anebo to, co přijde, budou už jen logické důsledky. Probuď se na konec všecken německý lid a sespokí se v nadšení kolem posvátného projevu své podstaty. Smysl dějin světových bude naplněn, třetí říše uskutečněna a nastane po celé zemi vytržení veliké.

Vzíme se jen trochu do tohoto učení a osvětlí se nám krásně mnohé překvapující děje, jejichž jsme svědky v oblasti Německa. Dostanou jasný smysl vůdčova slova i činy. Jaká to strašlivá mystika od začátku až do konce, nepřijatelná a neztravitelná mozku, vzdělanému na západní, rozumové, demokratické civilizaci! Jaká strašná houština zvrácené fantasmie, mystického vytržení, zkroucených polopравd, nevědeckého temna! Jaké hrozné nedbání všech základních skutečností moderního společenského života! Jaký to dusivý, nezdravý výpar z mozku německého metafysika! Jaká naivní politická mythologie! Stačí si jen trochu všimnout, jakým způsobem si němečtí spisovatelé představují národního vůdce. Je to čistě vzato z legendární minulosti, kdy náčelník ne-civilisovaného klanu vedl své hordy do boje. Toto primitivní válečnictví vůbec hraje velkou úlohu v politickém myšlení dnešního Německa. Je to až úžasná podívaná, jak je možno se přenášet přes všechny moderní skutečnosti, jak je možno fantasmovat do vzduchu a ani v nejmenším se nestarat o pravdivý pohled, co to vlastně je dnešní civilisovaný člověk, jeho práce, jeho zájmy, jeho organisace, jeho stát. Tato temná fantasmatika hlodá jako sněživá hlíza na kořenech evropské vzdělanosti. Braňte se jí usilovně lepším poznáním a obhajobou pravé civilizace! Pravda vítězí!

Z. S.

Cesta necesta

Národní demokracie den ze dne vykládá národu, jaké neštěstí mu přinese obilní monopol. Konsumenta straší, že mouka bude drahá. Ale zemědělece popichuje, že dostane za obilí málo, že by obilí prodal výhodněji, draže, kdyby monopolu nebylo. Kdyby však zemědělec — bez monopolu — dostal za obilí více, musila by být mouka pro konsumenta dražší, než jest dnes. Obilní monopol líčí národní demokracie jako spojení agrárníků a sociálních demokratů; svým čtenářům však neřekne národně-demokratický tisk, jak se dostal dr. Ivanka do slovenské obilní společnosti, a jak může být národně demokratický předák ve společnosti, kterou národně-demokratický tisk líčí jako léčku na konsumenta a zemědělece. Podobně jest tomu s novelisací sociálního pojištění; národní demokracie říká dělníkům: podívejte se, jak vám osekali sociální pojištění! Národní demokracie však neřekne dělníkům, jak každá sociálně-politická předloha ve vládě narazila vždy na odpor národní demokracie, na odpor, který byl dirigován ze Svazu čl. průmyslníků. Dnes, když jest národní demokracie v opozici, ujímá se dělníka. Farizejsky nařiká, že sociální pojištění bylo okleštěno, že český dělník byl zkrácen; situace je však taková, že by u nás nebylo vůbec žádného sociálního pojištění, kdyby rozhodovala u nás národní demokracie.

V. G.

politika

Dr. Alfred Fuchs:

Německý katolicismus po 30. červnu

Ovoce pronásledování církve v Německu jeví se mimo jiné tím, že účast na poutích a návštěva v kostelích vzrostla, jako ještě dosud nikdy. V Berlíně konala se v prvních dnech červnových přehlídka berlínských katolíků za účasti asi 60.000 lidí, tedy za účasti většího počtu než kdy dříve. Zvláště byly obecenstvem vítány Svazy katolické mládeže, která přišla v krojích a s praporem. Přítomen byl i papežský nuncius Msgr. Orsenige. Slavnostní kázání měl berlínský biskup dr. Bares, jenž se zdržel jakýchkoli kulturně politických narážek vzhledem k nově započatému jednání o provádění konkordátu. Zde učinil také svůj poslední veřejný projev vůdce Katolické akce berlínské ministerský ředitel dr. Klausener, jenž brzo nato stal se obětí krveprolití ze dne 30. června. Ačkoli Klausener vůbec se nezúčastnil politiky, upozornil na sebe své nepřátele asi při katolickém sjezdu berlínském, jenž svou mohutností ukázal, že katolictví je síla, kterou nebude možno tak snadno usměrnit.

Jak známo, předcházela vraždění z 30. června řada projevů vůdčích osobností Německa, jež byly zahájeny marburskou řečí Papenovou. V této stati nechceme si všimati ničeho jiného, než stránky církevně politické. Po této stránce obsahovala marburská řeč Papenova passus, že se Německo nesmí vylučovati ze společenství křesťanských národů. Brzo na to prohlásil Rosenberg v Brunšviku, že Třetí říše nikterak nechce býti pokračováním Svaté římské říše, nýbrž že navazuje na rebely, kteří povstali, aby hájili své krve a své půdy již v 9. století. Tato slova byla zřejmě míněna jako odpověď na pastýřský list solnohradského arcibiskupa dra Riedera, který se ohradil proti hakenkreuzerským surovostem jakožto nositel titulu primasa Svaté římské říše německého národa.

Mezi katolickými oběťmi 30. června jest na prvním místě Klausener, ale tato oběť není jediná. Mezi zastřelenými jest i Vojtěch Probst, vůdce „Deutsche Jugendkraft“, největšího katolického spolku mládeže. Byl zatčen 1. července ve svém bytě v Düsseldorfu. Za několik dní bylo jeho příslušníkům oznámeno, že byl zastřelen na útěku. Byl zavolán z Düsseldorfu do Berlína pod záminkou, že má býti přibrán k jednáním o provádění konkordátu. Ve skutečnosti byl vlákn do smrtelné pasti. Jeho žena marně po něm pátrala. Konečně zvěděl předseda Svazu katolické mládeže Msgr. Wolker od tajné policie berlínské, že Probst byl zabit „ve státním zájmu“. Poštou pak došla manželce zavražděného urna s popelem a snubní prsten zabitého. V Düsseldorfu konalo se za Probsta slavné rekviem, jehož se zúčastnily tisíce katolíků. Úklad byl prý připraven i na Brüninga, který zavčas odejel do Anglie, když byl již před tím z jednoho atentátu šťastně vyvázl. Zabit byl dále ředitel katolických spolků v Mnichově Msgr. dr. Müller a konvertita šéfredaktor Gerlich, jimž věnovaly jednak „Osservatore Romano“, jednak „Illustrazione Vaticana“ vřelé vzpomínky. Papežský oficiální list napsal: „Nad zprávami z Německa vzpírá se cit křesťanského a civilisovaného světa. Uvězněným je dáván pokyn k sebevraždě anebo jsou k ní donucováni. Pozůstalým nejsou vydávána mrtvá těla zabitých. Mrtvola dra Klausenera byla spálena. Zbožné osoby chtěly zasvěcencům smrti opatřiti alespoň náboženskou útěchu, ale byly odmítnuty, že prý vězňové nejsou útěchy hodni! Neslýháno!“ — Potud „Osservatore Romano“. Již před tím vyvrátil papežský list energicky pověsti, že prý dr. Klausener spáchal sebevraždu. Katolický církevní věstník berlínské diecése přinesl na první straně obraz zavražděného dra Klausenera v černém rámečku a nekrolog, jež napsal zesnulému berlínský biskup dr. Bares. Biskup nejenom že napsal nekrolog, ale vyvrátil výmluvně pověsti a pomluvy šířené o domnělé Klausenerově sebevraždě tím, že dal za něho sloužití mši svatou. Biskup sám byl na této mši svaté přítomen a pronesl řeč.

Německá vláda ovšem odmítla odpovědnost za smrt Klausenerovu a vyslovila dokonce berlínskému biskupovi svoje politování, zdůraznivši, že žádná úřední osobnost nedala příkazu k postupu proti dru Klausenerovi. Na tyto omluvy odpověděla ostrým článkem „Illustrazione Vaticana“. Napsala, že vraždy nejenom nejsou vysvětleny, ale zejména že chybí zpráva o tom, že jich bylo litováno a že vinníci byli potrestáni. Vatikánská revue odmítá pokusy vykládati vraždy státní raisonou a vyzvedá cenu lidského života, neboť podle křesťanského názoru každý člověk jest mikrokosmem, jenž nese v sobě částku Božího obrazu. Revue citovala hlasy

zahraničního tisku, jenž odmítá německé barbarství a konstatuje, že na zříceninách Sodomy nelze vybudovati novou Spartu.

Nezůstalo však při těchto projevech. Vatikán odmítl po událostech z 30. června ratifikaci dohod o provádění konkordátu, jež byly uzavřeny mezi zástupci německého episkopátu a vládou. Ježto ujednání nejsou pro Církev nevýhodná, lze toto odmítnutí vykládati toliko tak, že patrně Vatikán nestojí již o jakékoli smlouvy s tímto režimem. Zároveň byl dán do veřejnosti společný pastýřský list německých biskupů, jenž byl usnesen již na konferenci ve Fuldě, ale jenž nebyl vzhledem na konkordátní jednání dosud předčítán s kazatelen, nýbrž rozeslán kněžím k osobní potřebě. Pastýřský list počíná oceněním Milostivého léta, jež se stalo zkušebním kamenem německého katolicismu. V listě jest vyjádřena útrapa a starost, kterou působí německému episkopátu „proud a hnutí, které se přímo obrací proti velikým skutkům Ježíše Krista a proti základním pravdám katolické Církvě“. Proto jest zdůrazňováno, že katolíci mají povinnost víry v osobního Boha a v Božství Ježíše Krista, povinnost věrnosti církvi, „od níž by nás chtěli odtrhnouti ve prospěch rasové národní církve“. Biskupové varují před novopohanstvím, jež pracuje slovem i písmem, proti kterému není možno účinně vystupovati vzhledem k omezením, jimž jsou podrobeny katolická církev a katolický tisk. List uvádí na pravou míru běžná hesla dnes v Německu hlásaná, jako jsou: „Dogmata jsou dílem lidským“, „V uniformě není člověk ani katolík ani protestant“, „Positivní křesťanství“, „Poslouchati vůdčů bez výhrady“ atd. Episkopát odmítá výtku, že napomínání biskupů jest vměšování do politiky. List vyznívá v důtklivou výzvu k věrnosti a vytrvalosti, zvláště v péči o katolickou mládež a k důvěře, neboť „je-li Bůh s námi, kdo proti nám?“

Jak známo, zrušila německá vláda zástupce jednotlivých zemí u Vatikánu a ponechala jenom říšského velvyslance. Přesto však Vatikán nezrušil mnichovské nunciatury. Důvody mohou býti rozličné. Jednak se snad Svata Stolica nechce vzdát důležité pozorovací stanice, ale je také možno, že nevěří, že usměrnění jednotlivých zemí bude mít trvání, čili že nepočítá se stabilitou režimu.

Řada mrtvých, jež oplakávají němečtí katolíci, působí velmi i na smýšlení katolíků v saarském území, kde se nálada obyvatelstva obrací proti Německu, což se projevuje nejenom v tisku, ale i na schůzích. Nedávno se konala v Homburgu velká protiněmecká katolická manifestace, jíž se zúčastnili i protestanté.

Residence kardinála Faulhabera je hlídána — prý pro jeho osobní bezpečnost. Detektivové prohlížejí každého, kdo vchází a vychází. Zdá se, že jde o internování kardinála v jeho residenci. Kardinál Faulhaber je jakožto papežský legát exterritoriální. Také v persekuci kněží jest pokračováno. Útoky hakenkreuzlerského tisku, jako by jesuité byli nejvěrnějšími spojenci židů, způsobily, že se jesuitský řád musí proti těmto útokům vážně a veřejně bránit. Vatikán protestoval svého času proti diskriminaci pokřtěných židů.

Nově jmenovaný hildesheimský biskup dr. Machens skládal těchto dnů přísahu věrnosti státu před pruským ministrem kultu drem Rustem, jež oslovil neutrální řečí. Odpověď ministra však obsahovala zřejmé vyhrůžky proti církvi, nepodrobí-li se státu, což by nikterak nenavštědčovalo tomu, že vláda chce s kulturním bojem přestat.

Abychom byli spravedliví: přece jenom v jedné věci lze zaznamenati jakýsi pokrok: V Hirtsieferově procesu, kdysi uměle vyvolaném, byl obžalovaný osvobozen. Ještě zajímavější než rozsudek jest jeho odůvodnění. Soud odmítl útoky tisku proti tomuto bývalému funkcionáři Centra a konstatoval, že soud nesmí zjišťovati, oč obžalovaný politicky usiloval, nýbrž zda se dopustil trestních činů, z nichž je žalován. Již to jest v dnešním Německu pokrok, protože justice se dosud stavěla na stanovisko, že se nemá souditi „jenom“ podle litery zákona, nýbrž že justice se má přibližovat cítění lidu.

Boj o mládež trvá dále. Z některých hakenkreuzlerských táborů mládeže proskočily zprávy, že tam zavládly poměry mravně velmi nebezpečné. Tím pochopitelnější jest, že katolíci chrání proti nim svou mládež. Bylo zjištěno, že mladí hoši jsou nuceni sborově recitovati tyto „verše“:

Wir sind die fröhliche Hitlerjugend,
wir brauchen keine christliche Tugend,
denn Adolf Hitler
ist unser Mitter
und unser Erlöser,
und kein Pfaff kein böser
kann uns daran hindern,
dass wir uns melden
zu Hitlers Kindern.
Der Fahne folg' ich auf Schritt und Tritt
Baldu von Schierach, nimm mich mit!

Nedávno byl v Marce zabit funkcionář hitlerovské mládeže. Ještě dříve, než případ mohl býti vyšetřen, byli obviněni katolíci a úřady rozpustily katolickou „Deutsche Jugendkraft“. Ve Štuttgartě táhly zfanatizované davy od fary k fare za pustého řevu, pískání a protikatolických výkřiků.

La Vie Catholique uveřejnila výtah z instrukcí, jichž se dostává vůdčům letních táborů studentských v Německu. V těchto instrukcích se tvrdí, že národní socialism jest náboženstvím, pravým náboženstvím zrozeným ze severské krve, ze severského ducha a arijské duše. Katolictví a protestantství musí co nejdříve zmizeti. Nebudou-li chtít, stát jim pomůže. Jen hlupák by bral konkordát s Římem vážně. Slova o pozitivním křesťanství jsou jen vnadidlem na černé. Národní socialism a křesťanství jsou nesmiřitelnými odpůrci. Církev jsou v Německu zbytečné, ježto jsou nepřítelkyněmi totálního státu a tudíž institucemi politickými. Stát má nejvyšší právo výchovy mládeže a uděluje je rodičům jen tehdy, když vychovávají děti v duchu národního socialismu.

Katolické studentské spolky v Německu soustředěné ve Wingolfu se velmi ostře postavily proti hakenkreuzlerům hlavně v otázce soubojů, jež zapovídá katolická církev pod těžkým hříchem.

Persekuce tisku rovněž nepřestala. V Mohuči byl zastaven list „Der Katholik“. Oficiosní „Der Angriff“ zaútočil nedávno na trevírské katolické kněze, že rozšiřují v kostelích katolickou „Jungfront“, když prodej před kostelem byl zakázán. Víme již dobře, co obyčejně následuje po takových útocích poloúředního tisku. Katolický list „Schlesische Volkszeitung“ byl vládou usměrněn. Následek toho jest, že kardinál Bertram odepřel spolupráci s tímto listem. Tím však kardinál ztratil svůj tiskový orgán a může svoje projevy

uveřejňovati jenom v „Církevním věstníku pro Berlín“, který nesmí býti kolportován a jež lze dostati jen u kostelních vrat.

Příčinou prvního otevřeného konfliktu mezi Vatikánem a Německem byl, jak známo, sterilizační zákon. Přesto jest prováděn a nyní bylo dokonce vydáno nařízení, že se vztahuje i na cizince v Německu žijící. Dále přinesl jeden pražský list zprávu, že prý lékaři v Německu obdrželi důvěrný pokyn, aby zkoumali zdravotní stav novorozeňat. Je-li dítě nezdravé, mají způsobiti, aby nežilo. Toto zavádění Taigetské skály by ovšem bylo další urážkou křesťanského cítění a myšlení.

Nastává otázka, jak vypadá vnitřní život katolíků za těchto okolností. O životě náboženském jsme již mluvili. Německá katolická theologie jest snad nejproduktivnější z theologií všech národů. Po stránce slovesné tvorby jest poučná právě vyšlá publikace „Die katholische Leistung in der Weltliteratur“, v níž konstatuje germanista Günther Müller, že „v německém vypravovatelství má katolický živel dnes takovou platnost, jakou se nevyznačoval nikdy od dob baroka“.

Začali jsme tuto stat marburskou řečí Papenovou a Papenem také skončíme. V době, kdy tento článek píšeme, nemá ještě Papen vídeňského agrémentu. Nevíme, zda jej obdrží, ale víme, co si o něm myslí rakouští katolíci. Již v dubnu letošního roku napsala o něm vídeňská revue „Der christliche Ständestaat“ blížká kardinálu Innitzerovi:

„Byly podnikány pokusy usměrniti Rakousko metodami pana Habichta. Tento pokus bědně selhal, neboť narazil na otevřený odpor obrozeného rakušanství. Nyní to budou zkoušeti novými metodami. Metodami „pokojného pronikání“, dovolávajice se kmenového bratrství, stejných politických úkolů atd., zkrátka, budou se vracet ke starému velkoněmeckému anšlusovému slovníku. A další nebezpečí. Místo „cesty Habichtovy“ bude hledána „cesta Papenova“. Oklikou přes „Pracovní souručenství německých katolíků“ a podobných kruhů i ve šlechtě (jejíž vliv nesmí v Rakousku býti podceňován, což souvisí s faktem, že jeden z nejbližších spolupracovníků Papenových jest hrabě Thun z Innsbrucku), oklikou přes vybledlé a zdánlivě „pravé konservativní“ a prý nijak národně socialistické směry importované z Říše — které jsou právě proto tak nebezpečné, protože jsou tak ďábelsky podobné pravému myšlenkovému dědictví rakouskému — oklikou přes některé tak zvané katolické státní ideologie má býti Rakousko infikováno jedem, který nebylo možno vpraviti do rakouského těla cestami Habichtovými. Právě na těchto postranních cestách jest nepřítel zvláště nebezpečný a právě na nich chceme s ním neúnavně bojovat. Cesty, jimiž národní socialismus vchází do Rakouska, jsou rozličné: Bere na sebe komisi podobu zemského inspektora, jest vrhán do Rakouska se zápachem a dýmem papírových petard a plynových bomb i ve fiolách slzného plynu. Bere na sebe také uhlazenou podobu našehleňého pánského jezdce Franze von Papen, jenž přichází v oblacích falešného kadidla. Vždy však jest třeba, aby naň bylo energicky zavoláno: „Stůj!“ Jest třeba

proti němu se postavit tak, jako jsme se postavili v únoru proti marxistickému štvání. Habicht nebo Papen, Frauenfeld nebo Riehl, úderníci nebo „Pracovní společenství katolických Němců“. Pryč s každou formou národního socialismu a usměřování! Rakousko se nevzpíralo Habichtovi proto, aby šlo na lep Papenovi a Thunovi. A kdyby byli tisíckrát katolíky a měli s námi stejnou víru, jejich zrada jest tím větší a obludnější a žádný nepřítel nezasluhuje takového pohrdání jako renegát!“ — Potud katolická revue rakouská.

Čtenáři mi odpustí tento dlouhý citát, starý dnes již čtyři měsíce, ale domnívám se, že posledními událostmi nabyl časovosti.

do ba a lid é

G. F.:

Vláda půdy

(Kolchozní či mužické panství.)

II.

Ruský mužik přijal revoluci a pochopil tuto událost jako osvobození ode všech sociálních a politických pout, jimiž jeho život do té doby byl svázán. Proto od samého začátku revoluce měl dvě základní přání, ukončení války a řešení agrárního problému; bolševici to pochopili a slíbili obojí a mužici šli za nimi. Tehdy směr národa a směr činitelů světové revoluce na krátký historický moment se spojily, ale pouze na krátko, hned po ukončení světové války, nastalo politické rozdělení Ruska. Začala občanská válka. Národní síly se rozdrobily, jednotná vůle se rozptýlila, tvář sedláků a jejich všeobecný směr se zahalily krvavou mlhou občanské války. Ale i tehdy bylo přece možno rozlišiti skutečnou snahu národa. Toto shledáváme v nejzajímavější události, v málo prozkoumaném tak zvaném „zeleném hnutí“. V nejnápínavější chvíli občanské války mezi frontami bojujících sil vznikla svérázná fronta bojovníků, kteří se nazvali „zelenými“ a za úkol si vytkli nebojovati ani na té, ani na oné straně a vyzývati všechny k návratu k půdě a ke klidné práci. Toto hnutí utonulo ve vlnách této bratrovražedné války. Ale nezmizela základní hybná síla, již žilo celé ruské sedláctvo, vášně k půdě a k mírné zemědělské práci. Jest to snaha o znovunastolení vlády půdy. Pod vládou půdy, lépe řečeno ve spojení s ní, v oddanosti k svobodné zemědělské práci, spočíval ten zvláštní duševní život ruského mužika, ve kterém dle mínění Gleba Uspěnského odráží se nejlepší národní rysy ruského národa. Dovolujeme si připomenouti čtenáři alespoň některé myšlenky známých novel Uspěnského, vydaných pod názvem „Vláda půdy“, abychom doložili, že mnohé myšlenky tohoto vynikajícího znalce ruského života vesnického se opakují ve zmíněných dílech sovětských spisovatelů. O ruském mužikovi říká Gleb Uspěnskij toto: „Ohromná masa ruského národa, tak dlouho trpělivá a silná v neštěstí, tak dlouho mladá duševně, silná mužně a dětsky krotká, zkrátka národ, který na svých bedrech nosí všechny a vše, národ, který milujeme, k němuž se utíkáme za uzdravení duševního utrpení, zachová si svůj mocný a krotký ráz, dokud nad ním bude panovati vláda půdy, dokud v samém kořenu jeho života bude ležeti nemožnost vyhnouti se této vládě, dokud ona půda vyplňuje jeho bytost; až do té doby náš národ se bude zdáti takovým, jaký je, tak dlouho bude vládnouti těmi drahocennými hodnotami rozumu a srdce. Odtrhněte sedláka od půdy, od sta-

rostí, které na něj vkládá, od těch zájmů, kterými ho povzbuzuje, snažte se, aby zapomněl na sedlačinu, a nebude tohoto národa, nebude národního nazírání. Nastane duševní prázdnota.“

Vášnivou láskou sedláka k zemědělství, láskou, která dává smysl celému jeho životu jsou prodchnuty všechny tři knihy románu Panferova „Bruskij“. Těmito city jsou všichni stejně prodchnuti: kulak, srednak, malorolník i chudák; nad touto láskou se zaráží i starý bolševik, školený marxista Bogdanov, který byl komandován do Bruskijského, aby tam vedl a organizoval kolchozný život. Ale nejvíce se zaráží nad touto láskou sám autor. Přečtete si kteroukoliv stránku tohoto románu a pocítíte naráz tento hlavní tón, hlavní motiv, hlavní sílu, které vyjadřují skutečný smysl všech událostí, nyní se odehrávajících na ruské vsi. Chvilkami se sám Panferov hrouží do té míry v tento zvláštní mužický život, že jeho pevné názory komunisty se shodují s názory starých ruských učitelů. Připomeňme si z jeho poslední knihy alespoň několik řádek. Zde jest obraz probouzející se přírody na jaře: „Jak jest příjemné skrýti se na střeše stodoly před větrem, když kolem dokola ve stržích ještě leží sníh a na cestách bezedné bláto . . . za takových dnů i hospodář, který se připravuje k osevu, někdy zahne za roh a zastaví se, jen tak, aniž o něčem přemýšlí, toliko naslouchaje jarnímu zpěvu země a tato pěje v tyto dny krásně . . . zpívá řezajícím skřípotem ledů, zpívá táním, vlhkostí oranice, měkké, mazlavé, jako tvaroh, zpívá pupeny — pupeny praskají, miliardy pupenů na sosnách, břizách, na mračném dubu, zpívá travíčkou, která zelenými výhonky se dobývá do světa, zpívá sluncem, je ho mnoho, sálá, zní jarně a nezlobí se, nezuří jako za dnů žní — kdy chce se ho zakrýti, zavít jeho tlamu, zabít tak, jak se zabíjí vztekly pes. Nyní je slunce měkké, laskavé jako mladá žena, milovaná mladá žena, která slibuje syna, laskavé slunce — znamená úrodu . . . a hospodář doma stojí, stojí za rohem domu, nastavuje svá ramena a tvář, ať se s ním mazlí jarní slunce — a naslouchá celý, celým svým tělem a duší předjarnímu zpěvu půdy.“

A zde máme jiný konkrétní případ, obratně zachycený Šolochovem z živé skutečnosti, jeden z nemnoha případů, kdy Šolochov dosahuje skutečné umělecké výše:

Kozák Borodin, řečený Titok,

původem chudák, připojil se ihned k bolševikům; a již v roce 1918 se přihlásil jako dobrovolník do rudé armády, udatně bojoval, za odvalu a oddanost k sovětské vládě byl odměněn, několikrát byl raněn a po několika letech těžkého válečného života, vrátil se domů „a jako pes se zakousl do hospodaření“. Pracoval ve dne v noci, zarostl divoce vousem a v zimě v létě chodil pouze v jednéch plátěných kalhotách, zahospodařil si tři páry volů, začínal najímatí dělníky, opatřil si větrný mlýn. „Často jsme ho zvali do buňky a do sovětu“ — vypráví předseda sovětu Naglunov — „nech toho Titoku (t. j. vzdej se samostatného hospodaření, počkej, až bude vybudován kolchoz), nestav se proti naší drahé sovětské vládě! Ty jsi za ni trpěl na frontách proti bílým; vyhořovali jsme mu, že ho zdeptáme, jakmile se nám postaví v cestu, stává se buržuou a nechce se dočkatí světové revoluce“ . . . Titok nám odpovídá: „Vyplňuji příkaz sovětské vlády, zvětšuji osev. A dělníky držím dle zákona: Moje bába trpí ženskými nemocemi. Byl jsem ničím a jsem vším, mám vše, za to jsem také bojoval. Vždyť ani vy nejste sloupy sovětského státu. Já jí dávám svými rukama něco k snědku a vy jste jen „aktovkáři“, já do vás vidím.“ Domluvy nepomohly, válečné zásluhy o sovětský stát ho nezachránily. Borodina „razkulačili“, t. j. odňali mu vše, čeho nabyl vlastní těžkou prací. I do-

konce v poesii, v bojových revolucionářských verších pronikla odvěká mužická snaha. Nedávno zemřelý význačný sovětský básník, Eduard Bagrický, napsal velkou báseň ze selského života pod názvem „Dumy pro Opanasa“. Opanas stejně trpce hledá východisko z atmosféry boje a z násilných a krvavých experimentů s životem:

Černá zem zalita
z krve a potu,
nechci více máchat bodákem,
chci již svou práci.

Ovšem připoutání kulaka k půdě jest zdůrazněno mnohem ostřeji a jasněji, jeho zážitky jsou hlubší a složitější, ale i v těch se cítí tatáž mužická síla vzrostlá hlubokými kořeny do nezávislé zemědělské práce. Zvláště je to patrné v knihách Panferova. Kulak, Nikita Gurianov, pevně věřil, že pole, krávy, koně, ovce, věci — všechny uvažují, trpí, jenže mluvit neumějí. — „A co to vlastně všechno znamená, tak to jednoho táhne, přímo bych tu zemí jedl. Zbavit se půdy — poslat ji k čertu? Zříci se? Leda pod nožem!“ zasmál se Nikita, „ledaže byste ze mne řemeny řezali!“ vykřiknul, obrácej se k polím, řezte! — Ne, kdyby mi toto vše náleželo, tehdy bych si poradil. Tušíte, na co myslím?“ Bolševici ovšem tuší, o čem přemýšlí Nikita Gurianov, Borodin Titok, Opanas a miliony ruského sedláctva. Dobře je si toho vědom i bolševik, Bogdanov, který nejednou varoval svého žáka, hrdinu románu Panferova „Bruskij“ Cyrila Ždarkina: „Země se nachází nad vulkánem a uvědom si, že sedláci jsou s to obrátiti kolo historie na opačnou stranu a nejednou tak učinili.“ Ale ovšem bolševici hodlají obrátiti historii na svou stranu, nutí ruského sedláka kráčet cestou, kterou upravuje komunistická strana a tak se třídní boj přetvořuje v boj vlády proti národu, proti svobodnému projevu jeho vůle. Kázání o stálém třídním boji není nic jiného, než ideologické oprávnění boje vlády s národem. Obě strany vykazují tuhý odpor, bolševici nešetří žádných prostředků k dosažení svých cílů. Scény o razkulačení, jak je popsal Šolochov, zůstanou provždy příšerným a pravdivým dokladem. I dokonce předseda selského sovětu Andrej Razmetnov nemohl snést těchto výjevů: „Neumím bojovati s dětmi,“ křičel v rozčilení, „nepůjdu již více razkulačivati!“ Násilné vyhánění do kolchozu, násilné ustavení nového pořádku života nutí masy sedláků odtrhovati se od klidné práce a s bolestí v srdci a snad i s velikým duševním utrpením, bráti zbraně do ruky. Podobné scény nacházíme u Panferova, jako na př.: Na veřejné schůzi, za přítomnosti odpovědných komunistů, pronesl bývalý rudý bojovník Illia Gurianov tato odvážná slova: „V novinách se píše a maluje, že zásobování státu chlebem se děje dobrovolně, rudé karavany selských vozů! Ano rudé karavany s rudými prapory, ale tyto jsou zbrceny mužickou krví, krví dětí a starců, krví, která byla prolévána po celá staletí . . . a ať pronásleduje tato krev ty, kteří tvrdí, že tyto dodávky jsou dobrovolné.“ Brzy poté Ilja Gurianov se postavil v čelo povstalců, kteří byli zdraceni. Na soudu před zastřelením se tázali Gurianova: „Co myslíte, že máme s vámi udělati“ — „Však já vás dobře znám, slzami vás nezískám. Ale nejde pouze o vás.“ A poté celý se zachvěl a tiše pronesl: „zastřelit“.

Zastřelit, zničit, „zapsat do výkazu ztrát“, za těmito strašnými, lakonickými slovy stojí složitý vládní stroj, který se zove Sovětský zemědělsko-selsko-dělnický režim, který se jeví jako výborný prostředek pro uskutečnění socialismu na vsi. A přece, pokud můžeme souditi podle uvedených literárních děl, síla mužika nejenom není zlomena, nýbrž pomalu začíná obracet vládní stroj na svou stranu a jsme možná současníky, velmi těžkého, ale odhodlaného obratu ruské historie.

Bolševici nejenom že se zřekli násilné kolektivizace majetku sedláků, od krav až do poslední slepice, jak tomu bylo na začátku první pětiletky, ale přísně pronásledují toto krajně „levé“ nazírání, ba dokonce se přiznávají k tomu, že násilím se nezdaří uplatnit socialismus na vsi. Cyril Ždarkin pochopil, čteme v posledním dílu románu Bruskiij, že pasivní odpor se nedá agitací zničit, kulí naučit. „zapsat do výkazu ztrát“ Nikitu Gurianova, že to značí „zapsat do výkazu ztrát“ miliony, to znamená zničit celé vesnice ohněm a mečem. Ani ten prostředek není účinný. Zbývá jedno, naléztí nějaký kompromis. Naléztí nějaký společný směr.

Myšlenka socialisace půdy a organizace kolektivní práce na ní pracujících, není výsledkem vítězství říjnové revoluce. Jest to dávný sen pokrokových vrstev zemědělstva: „Země boží, živí toho, kdo na ní pracuje;“ jest to myšlenka, která vyrostla s mužikem a živila ho. Bolševici zavedli své způsoby a odůvodnění pro uskutečnění této mužické myšlenky. Ale po úporném a těžkém boji s mužikem, museli se zřici svých metod a svou ideologii byli nuceni přizpůsobit organickým potřebám mužického života. Snaží se o způsob, jak by redigovali tyto mužické myšlenky ve smyslu bolševickém, jak by je srovnali v jednu pro vše povinnou generální linii. Snaží se vyplenit duši ruského mužika od toho složitého a bohatého obsahu, dle jejich názoru historického haraburdí, které vzniklo jako výsledek celé kulturní historie ruského národa; sami uznali, že dokud se člověk vnitřně nepřerodí, žádné, i ty nejmělejší změny hospodářské se nesetkají s úspěchem a nebudou mít dlouhého trvání; a tak, aniž toho pozorovali, obrátili marxistickou dialektiku vzhůru nohama. Ukázalo se, že úspěch sociální revoluce na vesnici jest v přímé závislosti na tom, do jaké míry mužici přijali ideje veliké bolševiků, a do jaké míry jsou jim blízké nové podmínky života, které jim otvírají větší možnosti pro vývoj vnitřních sil. Tento problém převýchovy a přestavby mužika, aneb jak se bolševici vyjadřují, mužické „suroviny“, mají za vyřešený. Noví lidé, skuteční kolchozníci se již objevili, nyní jich jest již mnoho a do konce druhé pětiletky se jimi stanou všichni zemědělci. Sovětská literatura již samozřejmě zachytila tento výjimečný zjev života a snaží se podati typy těchto nových lidí.

Metamorfosa mužika v kolchozníka.

Takovým kladným typem v Šolochově románu „Rozrušená země“ jest maloročník, Kondrát Majdannikov — dojmavá sympatická postava, pilný hospodář, vzorná hlava rodiny, jeden z těch, který se zuby a nehty zakousl do půdy, který lpí na každé věci v hospodářství, na každé maličkosti mužického života, který po dlouhých a trapných úvahách, pod pohrůzkou razkulačení podal do kolchozu následující žádost:

„Já, Kondrát Christofor Majdannikov, maloročník, žádám o přijetí do kolchozu se svou manželkou, s dětmi, majetkem a s celým živým inventářem. Žádám o své připuštění do nového života, s kterým plně souhlasím.“

Odcházeje do nového života, s kterým Majdannikov plně souhlasí, loučí se s těžkým srdcem a s bolestí v duši se svým dřívějším životem — nevydržel to a dokonce se rozplakal. A i tehdy, když již s nadšením pracoval v kolchozu, cítil jakousi hlubokou duševní prázdnotu. (Srovnejte s tím, co psal Gleb Uspěnskiij.) Za tím účelem, aby ho zbavil duševní prázdnoty, Šolochov obdařuje svého hrdinu velikými myšlenkami, ale tyto jsou tak vyumělkovány, tak vzdáleny jeho vnitřního života, že autor nevědomky je vkládá do humoristické a ubohé formy.

„Kondrát již dávno nevěří v Boha, poznamenává Šolochov, a věří v komunistickou stranu, která vede pracující celého světa k svobodě, k jasné, blankytné budoucnosti; a přece

Majdannikov nemůže v noci spát, nemůže klidně spát proto, že v něm hlodá červ lítosti, nad jeho majetkem a dobytkem. Dříve byly jeho dny od rána do večera vyplněny . . . Kondrát přemýšlí o nouzi, kterou trpí země budující pětiletku, hrozí kulakům ležící v posteli pod hadrem, a s nenávistí v myšlenkách hovoří k dělníkům západu, kteří nejsou komunisty:

„Zdali nevidíte přes hranice, jak jest nám těžko pozvednouti hospodářství, jakou nouzí trpíme, chodíme polonazí a polohladoví a přece sevřeme zuby a pracujeme.“

Postavil bych tak vysoký sloup, abyste ho viděli, vylezl bych na jeho vršek a sprostě bych vám všem vynadal.“

Jiný kolchozník, bojovný vesnický komunist, Nagulnov, říká sám o sobě, že se zocelil pro světovou revoluci, čekal ji, holubičku, po celý svůj život, a proto jest hotov pro tuto holubičku, kulometem zkosit životy tisíce starců, stařen a dětí. Tak pevně věří v brzký příchod světové revoluce, že se po nocích učí anglicky, aby byl připraven pro organizaci komunistů v Anglii.

Tento jasný literární plakát, i když krásně namalovaný národní řečí, snaží se Panferov upravití tím, že podává ucelený typ kolchozníka komunisty. Činí to postupně. Nejdříve snaží se pozorovati, jak se za nových podmínek projevila idea volné kolektivní práce. V prvních dvou knihách líčí typ sedláka podnikatele, který se snaží vytvořití selské hospodářské družstvo s volným přístupem; ale později dle příkazu strany, aby bylo zrychleno tempo kolektivizace, opustil své pozorování vývoje a vzrůstu tohoto podnikání. Obraz Štěpána Ogněva, iniciátora tohoto družstva, zůstal nedokončen, nechá ho onemocnět; Štěpán se stává tělesným a duševním invalidou. Sovětská kritika v tom spatřuje pronikavou metaforu, ve skutečnosti však Panferov vzhledem k politickým požadavkům, nevěděl si s ním rady, nechal ho a vytvořil typ nového člověka v duchu komunismu, jaký jest Cyril Ždarkin.

Při vši shovívavosti k této zajímavé snaze musíme přesto uznati, že při tvoření tohoto obrazu Panferov se vymkl z obvyklého literárního rámce, a napsal spíše veliký a spletitý traktát o tom, jak má vypadati vedoucí kolchozu a vedoucí nového života v kolchozu. Některé myšlenky Cyrila Ždarkina jsou velmi zajímavé a dokonce poutavé a připomínají myšlenky samotného autora. Cyril Ždarkin stejně jako Borodin, jako Majdannikov a miliony jiných, vrátil se z rudé armády domů, hledal zapomenutí na všechny hrůzy v klidné zemědělské práci. Pomalu zapomínal na vše o rudé armádě, o svých zásluhách pro sovětský stát a vášnivě se oddal individuálnímu životu; rychle upravil své hospodářství, oženil se a snil o rodinném a klidném pracovním životě. A pak náhle z čista jasna vyskočil z rámce tohoto života, který sám vybudoval: oddal se pití, začal rádit, začal nenáviděti to, co miloval a čím byl nadšen. Autor vždy více a více zhušťuje barvy a dovede svého hrdinu až k hraniční mezi, za níž zbývá buď kulactví nebo úplný morální úpadek; záchranu vidí v obratu na stranu bolševiků v kolchozu. Tento obrat učinil Cyril Ždarkin rychle a odhodlaně, sotva přišel do styku s živíci silou skutečného komunistického učení, které našel mezi dělníky v továrně. Zde se dostal do učení k dělníkovi, který mu vysvětlil smysl jeho vzrušení a pochybností, vyjasnil smysl odehrávajících se událostí, a ukázal mu východisko a základ pro další život.

„Jest naše země veliká?“ Veliká, poučuje ho dělník Sivašev. Kdo je v naší zemi? Více mužiků, soukromých vlastníků, utlučených a otrhaných, jako starý opotřebovaný píst, jen ho vyhodit, přelít ho. A neučiníme-li toho, celý stroj zůstane stát.“

„Nezdaří se to,“ přerušil ho Cyril —

„A já pravím, že se to zdaří . . . Podívej se, náš závod stál

— také sejkovali, nepůjdeme, nepůjde a hle on hřmí, milý.“ A stejně tak udeříme na vesnici, obrátíme vše vzhůru nohama, srovnáme všechny chlívký, chatrče a postavíme továrnu, postavíme továrnu na chléb.“

Cyril opustil továrnu, jsa přesvědčeným bolševikem a odán jejích myšlenkám. Dále roste ne po dnech, ale po hodinách a za nějaké tři, čtyři roky, nejenom osvojí si veškerou moudrost komunistů, ale sám se stává učitelem a vůdcem komunismu na vesnici. Vypracovává nové plány o daních a celou řadu nových nařízení pro zlepšení života zemědělstva. Jede do Moskvy, řeční v ústředním výboru komunistické strany, pře se s profesory akademie věd, zkrátka z ngramotného mužika se stává velkým vůdcem a revolucionářem, staví se nejenom pod rudý prapor socialismu, nýbrž nese ho blíže k vesnici.

„Nutno je milovati utlačené, špinavé, špatné, jinak se nezmění . . . Kdyby byli všichni tito skutečnými komunisty, neměli bychom tu co dělat, obešli by se i bez nás.“ Tyto myšlenky mu napovídá lékařka Máša, náhodná osobnost v románu. Slova Máša ho zahanbila, neboť byl tehdy v pochybnostech a znovu se vrhá do boje a končí úplným vítězstvím. Tento celý rozhovor se udál právě v tom okamžiku, kdy Ždarkin začal pochybovati, zda vše to, co prodělává hrdinná strana, není nerozum lidí, kteří se zmocnili státu na barikádách. Ale je vidět, že to bylo jen přechodné, neboť stačil povrchní hovor s nahodilou osobou, aby znovu pevně věřil ve vítězství a konečně ve všem zvítězil: Byl vybudován kolchoz, dopraveny traktory, zřízeny nové podniky. A i v osobních věcech Cyril Ždarkin také zvítězil. Dosáhl lásky milované ženy, čímž bylo jeho štěstí dovršeno. Autor znázorňuje jeho spokojenost následujícími význačnými slovy: „Jedno si Cyril neuvědomoval, že jeho spokojenost byla spokojeností třídy, v jejích předních řadách se ocitl, radostí milionů, před nimiž každého dne znovu se otevírá svět v celé své velikosti.“

Panferov byl nucen takto ukončiti, přes to, co minul dříve říci, byl nucen skončiti přiznáním, že nad celým životem vládne jediná pravda, komunistická pravda, neboť toho si vyžadovala direktiva strany.

Kde je východisko z vnitřního rozporu.

Jak jest patrno, ani Panferov, ani Šolochov nemohli vytvořiti ucelených typů, nemohli dokonce ani s dostatečnou uměleckou důsledností podat obraz nového, jim blízkého člověka, nemohli ani ukázati s vnitřním logickým přesvědčením obrácení mužika v kolchozníka.

Dva jiní kolchozní spisovatelé, I. Šuchov a V. Stavskij, ve svých pracích nepřidávají nic věcného k tomuto materiálu, který máme od Panferova a Šolochova, proto považujeme za zbytečné vůbec se o nich zmiňovati, jenom podotýkáme, že u nich, jako u umělecky nejslabších, se tyto protiklady, o nichž se výše zmiňujeme, ještě silněji a hlouběji odrážejí.

Při posuzování výsledků vývoje literatury sovětská vláda došla k tomu závěru, že umělecká literatura ještě nevytvořila takový literární typ, který by byl příslovečný, že nedokázala, jak mizí živelný, polomystický vztah k půdě.

„Všechny romány, novely a verše, které u nás vycházejí, vyznačují jediný proces, který zachvacuje celou naši literaturu. Naše literatura se nyní nachází v stadiu hledání hrdin.“ Toto jest charakteristika všeobecné situace literárních oficiálních listů svazu sovětských spisovatelů.

Proč až doposud není nalezen tento hrdina, když celý život sovětský jest pln heroismu? Sovětským spisovatelům

jest souzeno, aby byli svědky vzniku nejsložitějších a nejbohatších lidských vášní. „Zdalo by se,“ poznamenává spisovatel Leonov, „že jsou dány všechny předpoklady pro sovětskou literaturu, aby dosáhla světového jména, ale musíme přiznati, že jsme doposud nedokonalými začátečníky v tomto směru.“ Příčiny toho vysvětluje sovětská kritika následovně: Sovětské spisovatelé se ještě příliš málo věnují klasické literatuře, bez níž se nedá stvořiti umělecké dílo. Toto vyslovil pan Judin na 17. sjezdu komunistické strany, ve funkci plnomocníka za literaturu. Současně s ním měl projev spisovatel Panferov, který zdůraznil veliký význam strany a hlavně Stalina pro literaturu. Při tom prohlásil, že převrat mužika v kolchozníka již nastal, řekl doslovně: „Duše ruského mužika jest již tam, kam náleží.“ Ano, snad jest neklidná duše ruského člověka dána tam, kam náleží, ale tento veliký proces se neobrazí v sovětské literatuře. Toto ovšem sovětské spisovatelé chápali, ale doposud se o tom nemohli nezmiňovati, nyní se již toho odvážili dosti zjevně a směle. Tak na př. spisovatel V. Katajev přímo prohlašuje, že již nastal čas, aby se vyšlo z kruhu základních témat . . . Lásky, rodina, tvoření, vlastnictví, štěstí, zármutek, radost, mládí, narození i smrt, toto vše má býti nově osvětleno a tlumočeno. Mohl bych uvéstí ještě dostatečné množství podobných projevů, které v souhrnu říkají: Sovětská vláda uznala, že závislost literatury na politice ještě nestačí k plnému jejímu rozvoji, ale že jest nutno opřiti se ještě o něco jiného a sice o starou klasickou literaturu a až toto nastane, bude vše v náležitém pořádku. A spisovatelé mají zapotřebí vystoupiti z kruhu základních námětů a psáti o životě tak, jak skutečně vypadá.

Všesvazový sjezd sovětských spisovatelů vytkl si za úkol organisaci takového svazu spisovatelů, který by zaručil vznik děl důstojných veliké epochy socialismu. Východisko pro volný rozvoj sovětské literatury jest však pouze jedno: Zrušení diktatury nad literaturou, pouze tehdy může literatura čerpati umělecké obrazy z pravého, skutečného života a pouze tehdy může vzniknouti onen želaný typ nového člověka.

literatura a umění

Walter Lustig:

Resumé jednoho filmového roku

Německo získává na popularitě: děje předminulého týdne, kdy se o Hitlerově Třetí říši zase jednou s netajenými sympatiemi mluvilo v kdekterém žurnálu světa, ukázaly, jaké politické pozornosti se tato říše uprostřed Evropy těší. Hospodářská pozornost věnovaná našim hitlerovským sousedům je stejně nemalá, a je možno očekávati, že vzhledem k ustavičně se vyhraňující finanční situaci Německa, bude tato pozornost záhy ještě větší. Jednou z posledních mírně aktivních položek zajímavé německé bilance vývozní a dovozní je n e m e c k ý f i l m.

Německý film ztratil tak přibližně všechno, co se ztratit dá: nejprve své režiséry, kteří dnes pracují úspěšně ve Francii, Anglii a Americe, ztratil mnohé ze svých herců, kteří dali přednost Vídni nebo Paříži, Anglii nebo zámoří. Ztratil svou pružnost a lehkost ve volbě námětů tím, že mu Dr. Goebbels položil za úkol kouleti balvan hitlerovské propagandy do vrchu světové nesympatie k hitlerovství, a konečně ztratil i důsledkem všech předchozích ztrát svou finanční neomezenost, která mu dovolila kdysi nákladnou, pomalou a technicky bezvadnou práci. Německý film ztratil, jak je docela přiro-

zeno, současně i svá odbytí skoro na celém světě: na severu jej programně bojkotují, do mírně přátelského Polska nesmí, do Itálie chladnoucí ve svých sympatiích nemůže teprve, v Rumunsku jej bojkotují Židé i Rumuni, na Balkáně jej nemají rádi, Francouzi si od slušnějších filmů natáčejí francouzské verze se svými lidmi, v Anglii ho není potřeba. Ještě štěstí, že je tu Československo.

Československo je jediný stát na světě, v němž od okamžiku, kdy se Hitler ujal vlády, nebyl německý film ani v nejmenším otřesen, naopak, v němž ještě získal. Československo je v tomto bodě opravdové kuriosum: od chvíle, kdy ministr Goebbels ve své veliké řeči prohlásil, že každý film, jenž je v Německu vyroben, musí být propagandou hitlerismu, musí bojovat proti zvrhlým ideologiím demokracie, pacifismu a mezinárodního dorozumění a musí být chválou germánské bojovnosti a hlásati její prvenství na celém světě — od té chvíle otevřelo německému filmu ještě vřelejší svou náruč a přitisklo tyto krásné výrobky podporující příchod Třetí říše s jejími revolverovými krásami ještě upřímněji na svá demokratická prsa. Ještě více: Československo si dokonce zařídilo zvláštní oddělení při svém ministerstvu obchodu, vedené filmovým referentem Dr. Piskačem, které by se mohlo leckomu zdáti oddělením na ochranu dovozu hitlerovských filmů. Když jsme naposled ukázali před půl rokem, jak blahodárně se vyvíjela činnost tohoto filmového oddělení u nás, které pod záminkou „ochrany domácí produkce“ udělalo z našich kin (a nezapomeňte: především také z našich osmi set sokolských kin) výhradně domény německého filmu, — tehdy bylo kolem mnoho pokřiků a na úředních místech bylo pojednou plno dobré vůle. Úřady nám říkaly, že prý teď bude zajištěna účast filmů amerických, francouzských, anglických a kdožvíjakých, a že prý s touhle nadvládou filmové němčiny bude konec. Jak ten konec vypadá, o tom nás poučí pohled do právě vydané úřední statistiky.

Do Prahy se dovezlo za sezonu od 1. července 1933 do 30. června 1934 celkem 175 cizích filmů, z nichž bylo:

německých	83
francouzských	28
amerických	26
anglických	19

a zbytek 19 filmů připadl ostatním produkcím.

Jak pečovalo ministerstvo o spravedlnost dovozu podle výrobních poměrů jednotlivých zemí je patrné z toho, že německé filmy byly k nám dovezeny kromě cenzurou absolutně zakázaných skoro všechny, jež byly vyrobeny, že počet 26 filmů amerických je výběrem z celkem zhotovených asi 600 amerických filmů, a počet filmů francouzských a anglických je vybrán asi ze 100 filmů ročně zhotovených v každé z těchto zemí. Podle počtu filmů bylo tedy u nás uvedeno 40% premiér německých, 14% francouzských, amerických 13% a anglických 9%.

Ke srovnání uvádíme, že proti 83 filmům německým stojí jenom 33 českých, to je pouhých 16% počtu premiér, — a že ruské filmy byly uvedeny v téže době: 3, slovy tři. Při tom jsme viděli na ruské produkci v posledním roce mnohanásobně zlepšení a stonásobně vyšší úroveň, než u filmů německých. Je však divnou charakteristikou demokracie: německé oslavy hitlerovského hrdiny a „Führera“t komandujícího dav, o jakých jsme během roku několikrát referovali, k nám směji bez závady, zatím co skvělá sovětská parodie na fašism a monarchism, Protazanovovy „Mario-

netky“ padne nelítostně pod sekyrou cenzora. Je totiž typické pro demokratické socialisty, že se jim „pravý“ radikalismus všelijakých hitlerovců a fašistů zdá méně nebezpečným, než kterýkoli radikalismus, jenž je o něco „levější“ nežli jsou sami, třebaže potírá jejich nejvlastnější nepřátele. Kam tato dalekozraká politika vede, to ukazuje záviděníhodný osud sociální demokracie v Německu. Dělat „jednotnou frontu“ s komunisty tam, kde komunisté neměli nikdy než prázdné fráze, je ovšem nesmysl: stejným nesmyslem je však nepoužít skvělé sovětské satyry tam, kde ukazuje opičí hloupost militaristických stoupců hnědých košil.

Statistika nám poví dále, že z celkových 707 repertoárových týdnů v premiérových kinech pražských připadlo 279 týdnů na filmy německé. Mají tedy pražská kina skoro každý druhý týden německý film; je těžko si představití bizarnější protiklad kulturní politiky některého státu s politikou zahraniční, než jaký tu ukazuje Československo. Jsme plni vděčné lásky k Americe, bez níž by nebylo naší samostatnosti, a děláme tak rozumnou obchodní politiku, že pro její filmové výrobky přirážíme vrata, — stojíme neochvějně po boku Francie, a sotva připustíme, aby v našich kinech se dostala jedna desetina týdnů na její filmy (francouzské filmy se hrály 11% všech týdnů) — a za vysloveně nepřátelské filmy hitlerovské, podrývající ideologické základy, na nichž je vybudován tento stát, za tyto filmy platíme ochotně do Německa a nabízíme je plným rukama našim zněmčeným územím. Dělat takovou politiku nazve normální člověk buď zlomyslností nebo hloupostí. Nevíme, kterou z těchto dvou charakteristik máme udělit filmovému oddělení příslušného ministerstva: ze zlomyslnosti je však rozhodně vinit nebudeme.

Můžeme tedy pro minulost resumovati: uzavíráme druhý rok filmové bídy, rok, v němž se situace našich biografů, naší produkce domácí ani poměru dovozu cizích filmů ani o vlas nezměnila. Kdyby při tom alespoň kina prosperovala, nebo kdyby alespoň bylo patrné, že si diváci podobnou politiku přejí; kina jsou však ruinována, každý trochu svědomitý funkcionář (zejména sokolského kina) je zoufalý nad tím, jakou kulturní propagandu tu proti své vůli na svém malém městě, v němž se jinak nemluví slova německy, musí provozovati. Návštěvníci kin hubují na brak, který se jim přináší a pokud toho dávno nenechali, chodí do kina na tyto výrobky jen ze setrvačnosti, protože není nic jiného. A ministerstvo nám říká, že prý tak je to dobré a tak že to musí být. Tomu se říká filmová politika?

Filmové oddělení ministerstva obchodu dalo za mísu čochovice mentalitu českých návštěvníků kin i finanční osud krachující cizích biografů v plen barrandovském ateliéru m. Tou mísu čochovice je závazek dovozců německých filmů a zejména Ufy, vyráběti české filmy. S abstraktním pojmem umožnění výroby českých filmů nebo s pojmem podpory domácí produkce se manipuluje s obratnou obezřetností, aby se nám zatlačily oči nad tímto způsobem nesmyslného hospodaření. Hackenkreuzlerské filmy se u nás těší úřední podpoře proto, že ideologická škoda, kterou nadělají u obecnstva celého státu, se prý vykoupi duchovními hodnotami české filmové produkce, která na dovozu každého takového filmu získá 21.000 Kč. Nikde se však neukáže, jak vypadají duševní hodnoty těchto „Pánů na roztrhání“, těchto „Svatých Antoníčků“, těchto „Špelců Ostrostrělců“, těchto „Žen, které vědí co chtějí“, těchto „Jejích lékařů“. Ti zlí Američané k nám se svými filmy prý nesmějí proto, že nechtějí platit za dovoz každého svého filmu oněch povinných 21.000 Kč, takže by se pak nemohly u nás už

vyráběti žádné „Pepiny Rejholcové“: já myslím, že bychom za to těm ošklivým Američanům měli spíše poděkovat.

Odůvodňuje-li nám ministerstvo obchodu ustavičně, že podporuje dovoz německých filmů proto, že Němci (anebo přesněji: dovozci německých filmů), platí docela ochotně oněch 21.000 Kč poplatku na podporu domácí produkce, musíme si vzít k ruce tužku a vypočítat si, kolik tato podpora českého filmu vlastně za rok vynesla. Zjistíme snadno, že z dovozu 83 hitlerovských filmů po 21.000 Kč bylo zapláceno celkem 1,743.000 Kč na podporu domácí produkce. Slyšte tedy: za necelý milion a tři čtvrti československých korun byla dána k dispozici všechna kina Československa německým filmům, není to skvělý obchod? Protože však německé filmy s výjimkou jediné UFY, která je německou filiálkou, k nám dovážejí vesměs čeští obchodníci, bylo oněch 1,743.000 Kč zapláceno zase jen z našich vlastních peněz a nepředstavuje tedy nižádnou podporu se strany Německa.

Celá dnešní nesmyslná filmová politika byla založena na systému kontingentním. Nadělá se s nimi mnoho lomozu a kde jaká instituce nás zapřisáhá, že prý tento kontingent je nedotknutelný a že prý by český film nemohl bez něho existovati. To je opět jedna ze lží, které kvetou v naší filmové branži. Vypočítejme si jen, kolik tato kontingentní podpora českému filmu vynesla. Z celkového dovozu sezony 1933—1934, z počtu 175 cizích filmů u nás uvedených, bylo zapláceno po 21.000 Kč, celkem 3,675.000 Kč. Celkový výtěk z této kontingentní praxe tedy vykazuje ročně směšný výsledek tři a půl milionu korun.

Je to neuvěřitelné: celé desítky amerických filmů jsou vyloučeny, ředitelé kin se úzkostlivě ptají v nedostatku filmů, co mají vlastně hrát, biografy se zaplavují německým brakem a diváci se vyhánějí z kin — proto, aby se mohlo vyždímat z kontingentní praxe mizerných tři a půl milionu korun. Proto se znásilňuje celý jeden obor, proto už nemůžete jít do kina, proto už léta a léta nevidíte jednu kloudnou filmovou tvář amerického herce na plátně, proto se stal biograf nejnudnější podívanou, proto jsme dnes ve filmu o tři léta pozadu proti celému světu, proto provozujeme nesmyslnou filmovou diktaturu, proto si pěstujeme svou nejparadoxnější filmovou politiku v Evropě: aby výrobci českých filmů dostali ke svému pazboží na přílepšenou ubohých tři a půl milionu korun.

Takovou tedy dělá stát kulturní politiku s filmem: aby vyzískal nepatrných tři a půl milionu korun na výrobu ať už kulturních nebo nekulturních českých filmů, pouští si do země neomezené množství filmových produktů z jediného státu sobě ideově i hospodářsky naprosto nepřátelského (nazveme to přes zdvořilou chladnost našich diplomatických styků s Německem pravým jménem), — stát si odnárodňuje své vlastní příslušníky tím, že jim každý druhý týden vnucuje filmy mluvené v jazyce, v němž toto odnárodnění hrozí právě nejfrapantněji, a stát, jenž vydává miliony na propagaci české školy a na odstranění následků někdejší germanisace, germanisuje tu pojednou sám s neuvěřitelnou krátkozrakostí. Stát, jenž vydává miliony na svou propagandu v cizině, otevírá dokořán dveře cizí propagandě ve vlastním domě, neboť každý německý film, i když není obsahově vysloveně politickým, působí dnes v zněmčených a okrajových územích politicky, získává sympatie pro Třetí říši, její techniku, budí lživé dojmy, že se v ní její chudáci mají tak báječně jako závistí hodní chudáci na jejich filmových plátnech, každý z těchto filmů, za něž vydáváme miliony ročně do Německa, přispívá tím zase přímo na další rozvoj německého filmového

průmyslu a na utvrzení nynějšího protidemokratického, protievropského protihumanitního, protipacifistického, protilidského režimu. Takovou politiku dělá náš stát svým ministerstvem obchodu.

Je na čase, podívat se na tyto výsledky tří let nejnesmyslnějšího filmového hospodářství, je na čase zlomit to protitekční hospodářství jediné obchodní skupiny, pro niž ministerstvo obchodu hraje úlohu nejdodanějšího služebníka, je na čase, zrušit nespravedlivý a škodlivý kontingent a zavést opět volný dovoz dobrých filmů z kteréhokoli státu. Místo ustavování všelijakých dovozních komisí vydejte pořádný filmový zákon, zmocňující konati cenzuru i kvalitní, a vylučující filmový brak ať už je jakéhokoli původu. To bude kulturní filmová politika hodná kulturního a demokratického státu.

A českému filmu se tím také prospěje, bude-li postaven zase na své nohy, nebudou-li žebrácké podpory umožňovati speciální výrobu braku, — filmů kontingentních. Český film může být dobrý jenom tehdy, bude-li svobodný, bude-li soutěžit svou kvalitou. A neobejde-li se už český film ročně bez těch tří a půl milionů, ať je stát věnuje na odměnu dobrým filmům přímo ze své pokladny: i kdyby to znamenalo jakési zatížení, získá tím stát kulturně stokrát více než obětoval. Dnešní filmové hospodářství však je do nebe volajícím nesmyslem a kulturním hříchem. Ten, kdo je porazí, zaslouží se o stát.

feuilleton

Miloš Vaněk:

O smysl české otázky

(Montáž úryvků z deníku vojáka.)

ROKU 1916.

Tyroly, Grödenské údolí, 13. srpna.

Co v téhle válce nejvíc tísní a pobuřuje, není ani tak špína tělesná i duchovní, není únava z pochodování a cvičení, není surovost komanda a tvrdost nespravedlnosti, ani hrozba zmrzačením nebo smrtí na frontě. Je to hlavně nemožnost volit si, s kým chceš a zač chceš bojovat. „Bratrství v utrpení a v smrti“ je tady, v Tyrolích, fráze. Málo je tu bratří. Vidím většinou jen tupé živočichy, zmechanisované tlakem. Pokud si uchovávají v puchu vojáctví schopnost myslet a reagovat, myslí na kariéru nebo na ulití. Menáž, latrina, hvězdičky na límeček — jaké hranice duchovního vesmíru! To ovšem jen ve dne. Neboť večer, před spánkem přepadá hochy aspoň tesknění po děvčeti či po mámě, po rodné chalupě. Chlapi jsou podobnější člověku, když touží...

16. srpna.

... pohroma. Včera mne přistihl poručík dr. Lux u potoka. Co prý píšu?

Odpovídám, že „jen tak, do notesu“. Snad to byla chyba. Měl jsem říci, že „domů, mámě“. Snad by mne byl nechal. Ale takto' odsekl:

— To si mohu myslet, jednoroční kaprále, že nespisuješ denní rozkazy. Ale o čem píšeš? Svě vytoužené dívčí? Aby měla nad čím plakat, až tě kulka vezme? Nech toho, netrap ji zbytečně. Nebudeš ty, jiný se pro ni najde, bez notesu... Nač je ti třeba, aby plakala? He?

— Nepíšu dívce.

— Nelži. Když je nám dvacet, všechno, co píšeme, je určeno jí, byť to byla třeba maturitní práce. Tak o čem jsi psal, kaprále? Ukaž!

Co počít? Vzal si zápisník, mnoho však česky nerozumí: — Jak se řekne německy: v puchu vojáctví?

Kdybich věděl! Snad Kasernengestank? Mám to říci? Ne-pošle mne k raportu? Inu, co dělat, překládám tedy, jak umím. Poslouchá a usmívá se jedovatě. Pak se vojensky napřímí a houkne:

— Pěkné věci! Tak ty by sis chtěl volit, s kým chceš bojovat? A věc, za kterou chceš bojovat, by sis chtěl také vybírat?! Podívejme se! Tomu se říká disciplína! To má císař pán vojáky! Inu ovšem, vždyť jsi Čech?

— Jawohl, melde gehorsamst.

— So, so, gehorsamst! Tak víš co? Půjdeš k raportu. Ale ne k nadporučíku Strauchovi, nýbrž ke mně. A ne až ráno, nýbrž dnes večer, v sedm hodin! A ať jsi oholen, umyt a střizliv, nezapomeň!

Vrátil mi zápisník, otočil se a odchází. Ušel však sotva pět kroků, vrátil se a cedí skrze zuby, jen polohlasem:

— Málem bych tě byl zbytečně poplašil. Četls Goethe? Wahlverwandschaften? Nakazil tě, Slovana? Filosofuješ o výběravém příbuzenství? Spisuješ nějaké nové vydání? Slovanský a válečný plagiát? Bláhový! Ale raportu se neboj. Bude legrace. Tak na shledanou v sedm!

Podal mi ruku, ano, ruku podal pan poručík, zasalutoval a šel.

17. srpna.

Jak těžko vypsát, co jsem včera zažil u „raportu“. Jaký večer... Nikdy jsem takového neprožil. Nikde a nikdy. Že nebude raport zlý, jsem tušil. Ale místo něho — ten hrozný, pravdě nepodobný, náhlý a neočekávaný skok z kasáren do snu, mezi lidi — a jaké lidi! — mne s počátku až dechu zbavil...

Přijdu večer, zaklepám, otevru dveře — dr. Lux nebyl sám. Sedí u něho ještě dva poručíci. Jakmile jsem se objevil na práhu, dr. Lux vyskočil a zařval:

— Habt acht! Rapport!

Všichni tři, já u vchodu čtvrtý, jsme ztrnuli v pozoru. Dr. Lux pokročil vojenským krokem, vzal mne za ruku, odvedl k důstojníkům a vrěští svým ječivým tenorkem, jenž mu přeskakuje, kdykoli velí:

— Promiňte mi, pánové, tu malou mystifikaci. Dovolte, abych vás seznámil. Tenhle kaprál je pan Míša, kterého jste už týden hledali. Víte, Michale Žáku, dostali jsme o vás totiž z Vídně zprávu. Nu, a trochu jsem si vás dovolil, pochopíte, zkoumat, nežli jsem vás mohl pozvat... Pohov přece, pane kaprále! Tenhle pán se jmenuje doktor Bank.

Poručík dr. Rafael Bank se uklonil a podal ruku.

— Rafaeli, škoda, že jsem se s tebou nevsadil před týdnem, když jsme disputovali o Slovanech. Neboť víš, při čem jsem přistihl tohoto českého jinocha? Spi-so-val! Popis, který jsme dostali z Vídně, souhlasí: je to zasněný Slovan. Jenže, pánové, věc je ještě horší: on také myslí! Víte, co psal? Plagiát! Slavische Kriegsausgabe! A cože plaguje? Starého Goethea: Wahlverwandschaften — výběravá příbuzenství. Sto let po Goetheovi! Co tomu říkáš, Banku? Není-liž tento jinoch živým argumentem mého tvrzení? Tvrdíš, že Slované jsou v duchovním vývoji o padesát let za námi. Já říkal, že o sto. A hle: tadyhle stojí ztělesněno těch sto let, živé svědectví a pravda. Tento pan kaprál ovšem neví, Jene —

Poručík profesor Hans Getschner také podal ruku.

— neví, že píše plagiát. Že jeho dnešní starost už před stem let byla starostí jakéhosi pana Goethe. Že už před ním kdosi chodil za bílého dne, mávaje rozžatou lucernou, a hle-

dal, chtěl si volit ty, jež chtěl mít kolem sebe — v lásce, v práci a v boji. Doktore Banku, prohrál jste. Škoda, že jsme se nevsadili. V přítomnosti tohoto kaprála, jenž ztělesňuje mých sto let slovanského zpoždění, bychom dnes pili víno na váš účet. — A nyní si, Michale, sedni a nedělej si nic z mých tirád. Pohov! Rozepnout bluzu, všem tykat, být jako doma — bodlo hoď tamhle na postel — a povečeříme.

Seznamuji se: Všichni tři důstojníci spolu studovali na vídeňské universitě a pak se rozešli do povolání. Dr. Bank byl v Lipsku lektorem nakladatelství, Getschmen profesorem na gymnasiu v Innsbrucku a dr. Lux docentem chemie ve Vídni. Nyní jsou vojáky jako já. Ale aspoň jednou za týden žijí, scházejí se, debatují a čtou. Jsou sociální demokraté, všichni tři psávali do vídeňské „Arbeiterzeitung“. Odtud ta zpráva o mně.

Dnes pro změnu mne zpovídají: co znám, co vím, co si myslím, co cítím. Jsou důkladní, potím se jako při zkoušce. Nejsou spokojeni, že „mladí Češi“, jak usuzují z výsledků zkoušky, čtou hlavně Rusy, málo Francouzů a Angličanů. „A také Němců, ovšem ne těch dnešních“ — dodává Getschmen. „Špatné školy; u nás v Innsbrucku jsme vyučovali i angličtině.“

Po večeri došlo na časopisy a knihy. Tři hodiny pak jsme říkali a četli slova, většinou v řeči vázané. Poesie, román, matematika, socialistická teorie, nové knihy, vídeňská a válečná situace, pověsti z hlavního stanu, klepy z císařova okolí, dohady o situaci na frontách — to vše bylo předmětem hovoru tak volného, nebojácného a suverenního, jakého jsem nezažil už od počátku války. Vlastně: hovoru tak nabitého obsahem jsem vlastně dosud vůbec nezažil. Hrom mne zab: opravdu nezažil!

Na konec však jsme se trochu posvátili. Začal, rozumí se, dr. Lux, jenž stále přeskakuje z důstojnické role do civilu a naopak. Pozorují, že mu působí radost hledat v mé tváři stopy kaprálsky subalterní nejistoty, zda ještě lze diskutovat, nebo zda už skončila ta krásná hra a budeme si zase hrát na vojáky. K sporu došlo, když se znovu vynořila „slovanská otázka“. Vrátil se k ní dr. Bank. Neboť mi — ať už ze zdvořilosti k hostu, nebo z opravdového zájmu — položil otázku:

— Hleď, pane kaprále, absolvovali jsme dnes Mallarméa a Baudelaira, Viktora Adlera a Bernsteina, Dehmela a Liliencrona, Goetheho a Shakespeara — koho z takových Čechů bys nám mohl doporučit? Básníka, filosofa, politika? Muže, jenž posuzován nikoli jen vašim lokálním, nýbrž světovějším hlediskem, mluvil by z Prahy k lidstvu jazykem nenahraditelným? Ducha původního a velikého?

Dr. Lux zná Čechy. Byl v Praze, leccos četl. Hned tedy odpovídá místo mne — trochu panský a trochu shovívavě k Čechům. Říká:

— Myslím, že k výrobě řádně potištěného papíru dospějí Češi až později. Zatím jen překládají a opisují. Ovšem se značným zdarem. Jejich město je krásné, jejich dívky jsou půvabné, ale jejich politikové jsou stejně provinční, jako maďarští nebo haličtí. Jejich básníci jsou v zajetí lokální inspi-race a jejich filosofové přemýšlejí zatím jen o smyslu českosti... Nuda. Nečekejme z Prahy střelného prachu... A neočekávejme zejména, že tento jinoch vyleze ze své české kůže a zváží nám svůj národ na váhách světové objektivitě...

Přemýšlím. A pak se táži:

— Doktore Luxi, co říkáš Smetanovi?

— Filosofu? Nic. Nezauljal mne. Či muzikantovi? Ovšem, ano, máš pravdu: je sice krev z krve Lisztovy, ale geniální. Ovšem, mám z vašich raději Dvořáka...

— Co víš o Březinovi?

— Český Walt Whitman? Ovšem, zjev výjimečný. Četl

jsem ve Vídni překlady dra Saudka — Olbracht nám je přinesl — Březina je velký a původní básník.

— F. X. Šaldovi?

— Kdo je to? Neznám.

— Masarykovi?

— Tomu profesoru, jenž kritizuje marxism a sebevraždy s náboženského hlediska? Vím o něm málo. Možná, že je to předsudek, ale — nekonsumuji ve XX. století theologie. Víš, abych ti zkrátka řekl: mně se zdá, že kdyby se byli Češi po Bílé hoře poněmčili, bylo by pro ně i pro celou střední Evropu lépe. Dnes je ovšem už pozdě na takové transakce; neboť většina národů už si opatřila své vlastní národní vědomí, svou vlastní literaturu a tak dále. Ale tehdy, před staletími by to bývalo ještě šlo. Když vidím, jak namáhavě musíš shánět velikány ducha, jimiž bys mohl odůvodnit, že Češi jsou jako zvláštní národ lidstvu nutni — a to jsi mi ještě zapomněl uvésti Resslera, Purkyni, Dvořáka, několik lékařů, matematiků a fyziků, neboť jsi gymnasista a nevíš tedy mnoho o významu technických věd pro lidskou kulturu — pověz, jak si sám odůvodňuješ smysl češství? Položil sis vůbec už někdy takovou otázku? Které škody by byla přinesla lidstvu i Čechům germanisace?

— Hleď, doktore, nevím, dovedeš-li ode všech národů požadovat, aby svou existenci odůvodnily před tvým božím soudem racionálně. Neboť se octneš v nebezpečí, že ti odpovědí protiotázkou: Jaký smysl má, že se světu narodil — pan doktor Lux? A co potom? Co odpoví pan doktor? Bude-li prozřetelný, spolkně nevyřčen jediný důvod, který zde byl shledán dostatečným: svou genialitu. Protože by o ní stěžl mohl mluvit jako o zvažitelném faktu, a má příliš vkusu, aby zapěl tirádu o své vlastní jedinečnosti.

— Není to tak jisto — zašklebil se dr. Lux.

— Není? Pak bude tvá jedinečnost hnedle podrobena racionálnímu zkoumání. Ostatně, hoši z kompanie, hlas lidu, už tě prozkoumali. Shledávají na příklad, že tak křivé nohy, jako máš, když je ozdobiš ovinovačkami, mají i jiní. Doktorát filosofie mají i jiní. Lajtnanty jsou jiní také, a možná lepšími, jak zajisté dosvědčí zase třebaš velitel setniny, pan nadporučík Strauch... A tak se bojím, že konec konců bys musil opřít svou existenci jen o jedinečnost své — naděje: že kdysi, v budoucnu — je vůbec nějaké budoucno v téhle válce? — svou práci se ospravedlníš a ukážeš, že tvůj pobyt v tomhle slzavém údolí má i smysl. Náš četař Zlábek dokazuje na soudu své mámy také smysl své existence. Dokazuje jej tím, že je tátou jejím dětem a že dovede o senoseči vstát ve tři hodiny a kosit až do západu slunce. Ty si žádáš lepších důkazů, než chce tato máma? Ovšem, rozuměl bych: žádám si jich také. Ale jen od sebe, ne od druhých. Protože se bojím, že na soudu abstraktní racionality by byly životy, visící jen na vlásku tvůrčích nadějí, shledány hodnými — racionálního ukřátení. Leda, že bys přihodil na svou misku boží váhy třicet gramů slzí, jež vypláče někdo — matka či dívka, cožpak vím? — zemřeš-li dříve, než zešedivíš, jak slušno po zákonech lidských. Čili, quod erat demonstrandum: všechny racionální důkazy o nevyhnutelné jsoucnosti doktora Luxe se scvrknou v nic. Co zbude, je jen — víra, naděje a láska. Žádná r a t i o . . .

Všichni se smáli. Ale Lux se nedal:

— Věru, dobrá odpověď. Ve vás, Slované, něco je. Mohl bys od hodiny být Židem. Neboť jen my Židé umíme takhle uklouzat otázce protiotázkou.

— Děkuji jménem Čechů. Jsou vám opravdu podobni, ale jinak: věří totiž také, že jsou národem k čemusi zvláště vyvoleným... Ale pojďme dále: Zabýval ses někdy tajemstvím zrození řeči?

— Varuji tě: už zase se chceš zaměstnávat zbytečnou prací. Tvůj krajan, širší krajan ovšem, Fritz Mauthner, už napsal knihu o tom, o čem ty se teprve chystáš k účelům této diskuse přemýšlet...

— Dobrá. Nechme tedy tajemství zrození řeči a pojďme jinam: miluješ hudbu? Víš, co je akkord? Jak se změní, když z něho vypadne byť i jen jediný tón? Proč tedy právě český tón ti skřípá v akkordu budoucího lidství?

— Neskrípá. Jen si žijte a množte se na slávu boží! Nechtějte ovšem, abych četl místo Shakespeara Jaroslava Vrchlického a místo Darwina profesora — jak se jmenuje? Mareš? — tedy třeba Mareše. Znesnadňuje nám sice ta národnostní otázka lepší uspořádání věci v Rakousku, ale co dělat...?

Konciantní poručík Getschmen, prapůvodem Čech, vzděláním a smýšlením Francouz a povoláním německý profesor, zakončil tu marnou vádu:

— Nechte Michala. Když se dívám na válku a čichám její smradu, dívím se, že nám neporadil opak: že nechce, aby byl někdo včas raději odněmčil — Němce... A proto si raději připijme: Ať žije n a š e válka, válka proti zblbní...!

Halič, polní nemocnice, 18. října.

Naše čtyřka se po tuctu nezapomenutelných večerů rozpadla. Getschmen a já leží zranění v nemocnici, dr. Lux byl povolán do vojenské laboratoře vyrábět válečné plyny, a dru Bankovi se podařilo nevrátit se na frontu z dovolené. Když jsme se loučili, vrátil se dr. Lux k naší při o smyslu češství:

— Přemýšlel jsem, synu národa Kramářova, o naší rozepři. A našel jsem pro vás, Čechy, rozumný argument, který ti bezplatně věnuji, aby ses jím příště mohl ohánět vedle té své akkordické mystiky a nacionálního iracionála. Hleď: došel jsem k přesvědčení, že pomůžete-li nám vy, Češi, svým demokratismem a socialismem přebudovat Rakousko v rozumněji uspořádaný stát, bude přece jen mít smysl, že vás Němci nepohltí. Neboť síly zdravého rozumu jsou i ve Vídni, i v Berlíně pořád ještě slabé. A slovanská mystika může, připouštím, v dnešních dějinně důležitých chvílích hrát stejnou úlohu, jako by byla sama — zdravým rozumem...

ROKU 1933.

Praha, 21. dubna.

Dnes mne překvapil — doktor Bank. Uprchl z Berlína. Literární kritická revue, kterou v Berlíně redigoval, byla zastavena. Ztratil svou práci. Bratra má ve vězení. Sám pak, zbit hitlerčíky, skrývá pod kloboukem půl pídě dlouhou, tvrdou podlitinu a pod šatem modřiny, jak byl bit při výslechu o své — literární kritické činnosti... Chce nyní, abych mu vymohl právo pobytu v ČSR. a pas. Bude nutno pohovořit s úřady a říci jim, kdo je dr. Bank. I on rozmnožil počet lidí, Židů, kteří prchají ze zfašisované země, ačkoli je bývalým frontovým důstojníkem a má válečný kříž.

Praha, 3. listopadu.

Diskuse o české otázce měla dnes své pokračování. V řadě německých uprchlíků, kteří si dnes přišli dáti sepsat žádosti o asyl a o pasy, zaklepal najednou na dveře — dr. Lux. Chemik dnes už světového jména. Universitní profesor. Šéf velkého výzkumného ústavu...

Šešli jsme se večer v kavárně. Neměl jsem srdce vraceti se ke starému škádlení českou otázkou, ale vrátil se k ní sám. Nebylo nám však tentokrát ani do „mystických“, ani do „racionálních“ argumentů. Byli jsme oba ponořeni v tísnivou, křečovitou ztrnulost, jakou vždy vyvolává hovor o zvěrstvech, o vraždách, o krvavém bití, o neproniknutelné houštině zvířectví a zvůle, neboť takový byl obraz Německa, jak jej líčil v suchých, tčkových úryvcích. Můj přítel za ta léta trochu

zešedivěl, ztratil svůj bývalý jinošsky divoký sarkasm, je úměrný, přiléhavý a úsporný ve vyjadřování, oblek má z jakési divné anglické látky, jeho brýle jsou složeny z několika kombinovaných skel — zevně obraz vyrovnané a společensky pevně zakotvené kapacity.

Pevně zakotvené? Jeho mozek sice je dnes uznanou silou v kterékoli zemi. Může si vybrat, kde by chtěl pracovat: v ČSR, v Anglii, v Rusku. Chemický průmysl i university se o něho ucházejí. Ale je přece jen uprchlíkem. Především běžel pěšky přes hranici. A hle, co říká:

— Jdu v noci lesem. V duchu vidím ovázané hlavy svých nejlepších studentů, kteří byli bití pro svůj socialism nebo pro židovský průvod. Vidím své knihy, jak vylétají oknem na ulici, házeny právě nejpitomějšími z mých žáků... Jdu tmou, bez dokumentů, bez peněz, beze zbraně. Uvědomuji si: naposledy jsem takhle šel v noci lesem na ruské frontě. A náhle se mi vynořil obraz podzemní díry nedaleko Berestečka, v níž jsme spolu roku 1916 tolikrát debatovali. Vzpomněl jsem si na náš spor o českou otázku... Jak abstraktně jsme tehdy o ní mluvili! A jak konkrétně se mi zjevila především! Šel jsem už dvě hodiny, a náhle: „Stůj!“ — československý celník mne zastavil. Co prý zde dělám? Inu, utíkám z Německa do Čech. Chvilí mne vyslychal, dopravil na strážnici — tam jsem už byl v bezpečí. A přemýšlím: jak rád jsem téhle noci, že „česká otázka“ zde dnes stojí bez otazníku. Že má dnes — pro vás i pro mne — své vlastní hranice, svou sílu, svou moc, svého celníka s revolverem... Neboť, vidíš-li, revolver, jež měl ten muž po boku, byl nejen jeho a nejen vašeho státu. Byl také zčásti můj: byl to revolver právní země, zbraň kulturního světa, světa zdravých lidí proti šílencům... Pane kaprále, vidíš, nemohu sama sebe ušetřit téhle gratulace: vyhráli jste, ty a váš celník, ten spor z roku 1916...

— Nepřeháníš, pane profesore? Není trochu laciné odlišovat se od jiných jen tím, že nemlátíme lidi po hlavách?

— Ne! Za vaší hranicí, cítil jsem, se nerozum a zločin nepovyšují na zákon. Byla to hranice, pevná hráz demokratické země uprostřed světa, v němž všude zvítězilo, co jsme si zvykli považovat za dávno minulé stíny středověku.

— A co tedy povíš dnes o stoleté naší zaostalosti, pane profesore?

— Mám-li už setrvat při svém přehánění z roku 1916, musil bych dnes říci: My, Němci, jsme nyní vrženi o stopadesát let zpátky. Vy, Češi, máte dnes tudíž ještě padesát let k dobru — ovšem, udržíte-li demokracii. Udržíte ji? My jsme to nedokázali. Snad jsme příliš přeceňovali význam vrcholných kulturních „výkonů“, význam geniálních děl pro průřez lidí. Nedoceňovali jsme sociálního průkopnictví kulturního. Nedovedli jsme kulturu a civilizaci zakotvit v průřezu lidstva. Po válce jsme příliš lehce zvítězili nad monarchy a feudály. Byli jsme tím opilí. Neopevňovali jsme se v dobytých pozicích. A proto nám, kteří jsme nedovedli být plukovníky civilizace, zapálil pouhý hitlerský feldvébl střechu nad hlavou.

— Myslíš, že se naše demokracie drží díky své „nedorostlosti“ do geniality, tím, že je to demokracie historicky svěžího národa?

— Nevím. Neznám vás, Čechy, dost. Nevím ani, čím rostl Masaryk, jenž je dnes nejen vašim, nýbrž i mezinárodním symbolem demokratismu. Ale jsem přesvědčen, že bez geniality by to nešlo. Myslím, že jste měli historické štěstí, že se vašim lidem v pravý čas narodil pravý hrdina, že si nemusíte uměle vyrábět hrdinu falešného pomoci klacků, pomoci jeříšského troubení a požárů, živých na křižovatkách ulic nejlépe potíštěným papírem z celého světa — zkrátka, že si nemusíte plodit vůdce vším tím, čemu se říká fašism.

— Dovolíš, abych tě upozornil, pane profesore: počet českých geniů se za posledních dvacet let valně nerozmnožil. Nedovedl bych ti jich dnes napočítat o mnoho více než roku 1916. Vaříme z vody, dnes stejně jako za války... A také v našich koutech je dosti špíny a neřádu...

— Ach, hlouposti! Jen když neřád a špína není povýšena na zákon! Jen když se aspoň jednou za pět let uklízí! Zeskromněl jsem, vidíš-li. Chápu, dá-li země vládu diktátorovi, když je postižena zemětřesením. Ale vyrábět zemětřesení, aby mohl přijít diktátor — tohle se nemá, nemá dnes už dělat...!

— Co tedy počneme, pane profesore?

— Jak, ještě se ptáš? Musíme se vrátit. Vrátit někam, kde jsme se setkali před osmnácti lety, když jsme ve čtyřspolku vedli válku „proti zblbnutí“, pamatuješ? Musíme se znovu stát vojáky. Vojáky kultury. To znamená dnes: vojáky demokracie. Není jiné cesty. Už tenkrát jsme si říkali, že jsme obětovaná generace. Ale byla to jen fráze. Jakmile válka skončila a nám trochu otrnulo, desertovali jsme každý ke své lásce, k mámě, do sportu, k teoriím, do soukromí — já do své laboratoře. Měli jsme umět víc a lépe sloužit těm, s nimiž jsme byli na frontách, nedopustit, aby propadli zmatení. Zkrátka: dovést být i v civilu vojáky civilisace. Jen kdyby se bylo našlo aspoň třicet průbojných a kulturních demokratických politiků s čistýma rukama v každé zemi — vypadali bychom jinak!

— A ROKU 1934.

Praha, 22. února.

... V dnešní poště korespondenční lístek. Také profesor Getschmen oznamuje z Brna, že „přijel spolu se třiceti bojovníky rakouského Schutzbandu do ČSR“. Uprchl ze svého domova. Bank, Lux, Getschmen — kruh jest uzavřen...

Praha, 25. července.

... Naše „čtyřka“ měla dnes schůzku na rozloučenou. Dr. Lux jede do Ameriky přednášet na universitu, dr. Bank se ubírá do Bruselu redigovat německou literární revui, a profesor Getschmen se usadí ve Švýcarech — bude vyučovat v soukromém internátě. Nejsme už tak mládi, abychom si slíbovali, že se po dvaceti letech zase sejdeme jen proto, abychom spolu přátelsky pobesedovali. Svět je malý, a tedy i beze slibů se v něm ještě uvidíme. A přece se ozvalo při loučení ve starých rozumářských kozácích kus citů. To když Getschmen zavzpomínal:

— Nejsilnějším dojmem mého života byla válka. Nic z toho, co jsem prožíval po ní, už mi nesložilo tak určitý obraz mého poslání ve světě, jako ona. Byl jsem v ní tehdy ovšem, citovým pacifistou. Dnes reviduji. Myslím, že v tom tkví největší omyl inteligence posledního století a všech průkopníků evropské kultury. Neboť se ozbrojovali jen slovními hříčkami tam, kde měli být vojáky. Za to, že jsme jimi nedovedli být z vlastního rozhodnutí, hrozí nám nebezpečí, že si znovu, ještě jednou, zaválčíme v cizích službách. Pane kaprále — obrátil se ke mně — býval jste Benjaminem čtyřspolku, vzpomínáte si? ein blonder Michael, ein ausgesprochener slawischer Mischa, tja — a letos po osmnácti letech jsme si právě k vám přišli pro uprchlické pasy... Netvarťe se tak benjaminsky rozpačíte! A dejte nás třeba do českých novin! Jsme vašim krajanům dlužni dosti učinění za své pochybnosti. Řekněte jim, že kdyby vaše republika nic jiného na světě nedokázala, než že podala za těch patnáct let příklad, jak se dělají revoluce bez restaurací, pokroky bez zvrátů — už to je dosti, aby měla krásné místo v dějinách. My jsme to nedokázali, ačkoli naše národy nejsou v průřezu nekulturnější než váš — spíše naopak, v tom souhlasím s bývalou thesi dra Luxe. Neboť tomu nás učí emigrantský osud: n e j d e

o to, jak velký je oheň, nýbrž jak bdělé má strážce. Ať jen hoří te n váš, ať hoří — nežli dovedeme zase znovu zažehnout svůj, ve svých zemích — v Německu, v Rakousku, všude, kde si musíme znova zas krví zasluhovat i jen pouhou — naději v lepší život...

dopisy

Debata o sporu mezi vládou a parlamentem

Vážená redakce!

Na moji stať k poslednímu projevu ministerského předsedy a ministra financí v „Přítomnosti“ z 11. VII. odpověděl v čísle z 25. VII. p. R. Koliš z Chlumce n. C. Vidím, že je překvapen a pohoršen tímto odstavcem: „U nás — v té demokratické mystice, v níž jsme vychováni a udržováni — žije představa o nezávislosti parlamentu na vládě, o svrchovanosti parlamentu nad vládou a podobné bájesloví. Z toho se vyvozuje, že „kdyby parlament chtěl“, že by mohl dělat zákony, jaké by chtěli poslanci (čili jejich voliči — to se také všechno ztotožňuje). To je prostě nesmysl.“ Pan Koliš k tomu píše: „Tak tedy zdvořile děkujeme za tento „nesmysl“, v jehož poctivou víru nad prosté občany utvrzuje naše ústava, a to zejména v § 1, 6, 41, 52 a 85, který po mém rozumu jedině poslancům udílí moc zákonodárnou, a tedy i povinnost podávat návrhy zákonů, nikoli vláde, jak si neoprávněně, z pouhého pohodlí páni poslanci zvykli činit, přenášejíce tuto svou povinnost na vládu obvyklým usnesením podle starorakouského zvyku blahé paměti: vláda se vyzývá, atd. ... Ono je totiž pohodlnější někoho jiného vyzývat aby dělal, a sám mítí ruce v kapsách...“

Tento projev p. K. je přímo školním příkladem té demokratické mytologie, která naplňuje hlavy našich občanů, a ovšem působí, že jsou zle zklamáni buď demokracií vůbec, nebo aspoň naší demokracií, buď parlamentarismem vůbec, anebo aspoň našimi poslanci. — Pan Koliš cituje pět paragrafů ústavy, kterou málokterý z čtenářů „Přítomnosti“ zná tak nazpaměť, aby věděl, co v těch paragrafech je; obávám se, že jen mnoho z čtenářů „Přítomnosti“ si aspoň otevře ústavu a podívá se, na kterých ustanoveních je založena víra p. Koliše o tom, že poslanci mají povinnost navrhnout zákony. Kdo si tu trošku práce dá, uvidí, jak p. Koliš, nepochybně v nejlepší víře, čte v ústavě co v ní není — ani být nemůže, a když si „přečetl“ a „uvědomil“ povinnosti poslanců, dává jim lekci.

Proberu nejdříve § 1, který asi p. Koliše nejvíce pohnul k odporu k mému projevu. Čtete tu: „Lid je jediný zdroj veškeré státní moci v republice Československé. Ústavní listina určuje, kterými orgány svrchovaný lid si dává zákony, uvádí je ve skutek a nalezá právo. Ona také vytyčuje meze, jichž tyto orgány nesmějí překročiti, aby se nedotkly ústavně zaručených svobod občanských.“ — Zde je slavnostně prohlášena svrchovanost lidu (což je základní zásada demokracie), ale nic zde není o svrchovanosti parlamentu nad vládou. Vláda je totiž stejně orgánem svrchovaného lidu jako parlament, a její součinnost při děláni zákonů je ústavou určena zrovna jako součinnost parlamentu a presidenta republiky. Já potírám, kde mohu, báj, že parlament je orgán, který vede stát a jeho vládu. Neboť nic takového se ani neděje ani dít nemůže. Vláda v každém demokratickém státě vede parlament i stát — dokud ji parlament podporuje nebo aspoň snáší. Věci parlamentu však není

vládnout, nýbrž starat se o to, aby tu byla zákonitá a schopná vláda, a ta aby v rámci práva dobře vládla. Parlament v naší soustavě politické má právo svrhnout vládu votem nedůvěry a má povinnost tak učinit, když vláda vládne špatně anebo když nevládne.

Řekl jsem to zcela jasně v následujícím odstavci hned za tím, který p. Koliše pohoršil, takto: „Parlament musí podporovat vládu — kterou se rozhodl utvořit nebo přijmout. Není možné, aby parlament snášel nečinnou a špatnou vládu, a vedle ní nebo místo ní dělal pořádnou práci. Ve státě nemohou být dvě vůle a dvojí vedení. Také náš parlament se musí rozhodnout neschopnou vládu sesazovat projevem nedůvěry a nastolovat novou. A také naše vláda si musí zvyknout čas od času podávat určité návrhy a žádat formální projev důvěry.“

Pan Koliš a s ním tisíce jiných žijí v nesprávné představě, že naše vláda (t. j. ministerská rada) je cosi méně demokratického než naše obě sněmovny. To je asi tak správné jako kdyby někdo řekl, že bezpečnost chůze závisí jen na spolehlivosti pravé nohy. —

Pan Koliš v hořejším úryvku svého dopisu tvrdí, že poslanci mají povinnost navrhnout zákony, a že jen z neschopnosti anebo pohodlí tuto povinnost přesouvají na vládu. V žádném z paragrafů jím uvedených nic takového nestojí, ani stát nemůže. (Nebudu ty paragrafy doslovně citovat pro úsporu místa, ale politicky probudilý občan má mít ústavu doma, a může si to zjistiť sám.) V § 41, který je z těch, které p. Koliš uvádí, nejdůležitější pro naše téma, stojí: „Návrhy zákonů mohou vycházeti buď od vlády nebo od kterékoli sněmovny. Ke každému návrhu zákona, podanému členy některé sněmovny, budiž přiložen rozpočet o finančním dosahu osnovy a návrh na úhradu potřebného nákladu.“ Jak z toho mohl p. Koliš vyčíst povinnost poslanců navrhnout zákony?

Naše ústava nemohla takovou povinnost uložit, protože je dnes už zřejmo, že udělat pořádný návrh nějakého důležitého zákona, vyžaduje zpravidla víc, než co je v možnosti jednoho nebo několika poslanců. Je pravda, že návrh některého zákona, na př. takového, aby se večer po dni volebním směly prodávat alkoholické nápoje, není žádný hlavolam, ale podat návrh na nějakou novou daň nebo novelu k zákonům pojišťovacím, k celnímu sazebníku a pod., to vyžaduje nejen odborného vzdělání — to mají četní poslanci — ale to vyžaduje podrobného studia neuveřejňovaných skutečností, promyšlení nezamýšlených ale možných následků zákona, to vyžaduje porad, dotazníků (na něž soukromým poslancům přece nikdo není povinen odpovídat), návrhů předběžných, jež po kritice znalců a interestentů přepracovávají atd. Snad pan Koliš něco slyšel o reformě našeho občanského zákoníka, na př. jen v partii rodinného práva. Pročpak ta nešťastná unifikace práva českého a slovenského pokračuje tak pomalu? (Neříkám, že je to způsobeno jen složitostí problémů, ale přece jen do velké míry je to způsobeno nesnázi s hledáním kompromisů nebo rozhodováním, co má platit v celém státě, ač to dosud platilo jen buď v západní nebo východní části republiky).

Pan Koliš to nepochybně dobře míní, ale — ať se nehněvá, když to řeknu: nezná to, čemu se říká zákonodárství nebo poslancování. Prál bych jemu i každému občanu, aby to poznal z vlastní zkušenosti, a — není-li to možné — aby to poznal aspoň z věrného popisu a výkladu. Škoda, že členové parlamentu nepiší víc o skutečné demokracii, aby se u nás rozšířilo správné poznání toho, co je, a utvořila se v lidu správnější představa o tom, co by mohlo být, mělo být a na-

konec musilo být, kdyby to lid vskutku chtěl. Na př. poslanec dr. Lev Winter několikrát psal i mluvil o skutečnostech našeho parlamentarismu. (Jeden citát z něho by našel p. Koliš v mé essayi „Parlament zevnitř“ v knížce „Zápas s omylem a chudobou“.) Posl. Srba napsal do východočes. krajin. listu žertovnou, ale věrnou skizzu „Co poslanec dělá, když nic nedělá“. Ale kolik je poslanců a senátorů, kteří ty skutečnosti znají, trpí jimi, ale trpí je bez obrany, bez informování toho lidu, který je jediným zdrojem veškeré státní moci v republice československé.

Říká se, že náš lid miluje demokracii. Byl bych rád, kdyby to byla pravda. Ale zdá se mi, že náš lid z velké většiny je do demokracie teprve zamilován jako jinoch do dívky, o které si myslí, že má všechny krásné vlastnosti tak, jak se to čte o hrdinkách v románech se šťastným koncem. Má-li být z vášnivě lásky také šťastné manželství, je potřeba něčeho víc než snění, jaký ten druhý je, nebo toužení, jaký by měl být. U nás nemáme zavedeno manželství na zkoušku a také ne demokracii na zkoušku. My jsme se rozhodli, že svoje politické záležitosti budeme vyřizovat přesvědčováním a většinovým hlasováním věrně druh k druhu, děj se co děj. My chceme demokracii, protože v ni věříme jako v trvale nejlepší způsob politického zřízení a života. Ale to znamená, že — tak jako muž a žena v manželství — hledíme se důkladně poznat a snažíme se plnit úkoly, na které stačí naše schopnosti; při tom, pravda, učíme se, cvičíme se a povzbuzujeme se k větším úkolům — ale pořád si dáváme pozor, abychom nedělali nemožné nebo aspoň toho času neuskutečnitelné. Potřebujeme sice vidět v duchu věci nové, lepší, které ještě nejsou, abychom je mohli uskutečňovat, ale varujeme se fantazování a honění za bludičkami.

Náš lid potřebuje poznávat demokracii, její předpoklady a možnosti. Nebude zklamán, když si sám nenasadí nebo si nenechá nasadit brýle mámení. Velmi špatně slouží demokracii ten, kdo ji líčí jako pohádkový hrad, plný pohodlí a vyražení — a pak ukazuje, že skuteční poslanci a skuteční ministři v opravdickém parlamentě ty krásné věci nedávají ani Čechům ani Slovákům, ačkoli máme v paragrafu 1 ústavní listiny, že atd. Chtějme od poslanců, ne, aby dělali návrhy zákonů, nýbrž, aby chtěli od vlády solidně připravené a zřetelně sestavené návrhy zákonů o tom, co stát potřebuje a na co se zákon hodí. Žádejme od poslanců, aby pozorně zkoumali návrhy vládní, a aby neschvalovali návrhy pochybené a nezřetelné. (Vzpomeňme zákonů o stavebním ruchu nebo o daních a poplatcích, o bankovníctví, kartelech atd.) Dále chtějme od poslanců, aby se starali o to, jak vláda plní zákony a jak dbá na plnění zákonů. Když pak vláda neplní své úkoly způsobem lidsky možným a politicky žádoucím, chtějme od poslanců, aby plnili svou povinnost a nahradili vládu nezpůsobitou vládou lepší.

Vláda má možnost se bránit kritice nespravedlivé a nevěcné svými projevy k občanstvu, a na projev nedůvěry, odhlasovaný většinou parlamentu, může vláda odpovědět tím, že doporučí prezidentu republiky, aby rozpustil parlament. Vláda se takto odvolá k lidu, který vskutku je zdrojem veškeré státní moci v demokratickém státě. Lid volbami rozhodne, zda souhlasí s postupem vlády či zda souhlasí s parlamentní většinou, která vládě vyslovila nedůvěru a odepřela podporu. Jenže zase při řeči o volbách nevykládejme pohádku, že lid si hlasováním o volbách vládně, když on ve skutečnosti si volí lidi, kteří ani sami nevládnou, nýbrž mají za povinnost starat se o to, aby se vláda řádně ustavila a spravedlivě a rozumně vládla.

To, co pan Koliš od parlamentu, to jest od poslanců, žádá, to jim neukládá ani ústava, ani politická zkušenost. Také naše demokracie netrpí tím, že poslanci nedělají návrhy zákonů a to ostatní, co pan Koliš vyžaduje. Naše demokracie, myslím, trpí tím, že náš parlament se řádně nestará o to, jak vláda vládne — že snáší nekonečné průtahy při nejnaléhavějších úkolech (jako je na př. sanace samosprávy, potírání nezaměstnanosti veřejnými pracemi, umožnění dlouhodobých úvěrů veřejných i soukromých), nebo trpí vládě polovičatostí (jako je na př. zákon o kartelech nebo o reeskontním ústavě), takže lid ztrácí víru ve schopnost nebo poctivost těch, kteří mají řídit jeho politické a hospodářské osudy. Proč náš parlament, resp. poslanci naproti vládě neplní svých úkolů způsobem žádoucím, o tom jsem už několikrát psal v „Přítomnosti“ a v „Naší době“. Ale tato věc by zasluhovala soustavné větší studie, tak jako byly v posledních letech uveřejněny zevrubné studie o krizi demokracie v Anglii.

Josef Macek.

Vážená redakce!

Na začátku letošních parlamentních prázdnin uveřejnila redakce „Přítomnosti“ odpověď poslance dra Macka na výtku ministerského předsedy o nedostatku zájmu mezi našimi zákonodárci při projednávání vládních předloh. Používám této příležitosti, abych připojil k tomu několik poznámek jako stoupenec Mackova světového názoru.

Podle mého názoru dr. Macek neprávem postavil se proti výroková ministerského předsedy a nemusel ztotožňovati se s poslancem drem Markovičem a drem Patejdlem, z nichž první jménem strany sociálně demokratické a druhý jménem strany národně sociální „odmítl“ útok ministerského předsedy na poslance, kteří by mohli se zúčastniti rozpravy o důležitějších předlohách zákonů, ale tak nečiní. Každému je zřejmo, že projev Markovičův a Patejdlův je obhajobou toho, co sociálně demokratický a národně socialistický poslanecký klub v daném případě neudělal. Oba poslanci svalovali vinu s beder svých klubů na vládu a ministerského předsedu jen proto, že předseda vlády připomněl pánům zákonodárcům, že demokracie je také diskuse a že si dovolil zapochybovati o tom, že mlčení zákonodárců není zlatem. Dovolují si tvrditi, že z dra Markoviče a Patejdlu mluvila v tomto případě spíše uražená stranická ješitnost, než vědomí vykonané povinnosti. Proč dr. Macek hájí právě tuto ztrnulou, ztuhlou klubovní stranickou a netečnou, je pro mne záhadou. Slova Markovičova a Patejdlova, že oba kluby učinily zadost své povinnosti, když k diskusi o projevu ministra financí při projednávání závěrečného účtu vyslaly po jednom řečníku, potvrzují jen jejich nezáměr na celé této věci.

Stenografickými protokoly mohli bychom pánům dokázat, že oba kluby vysílaly při projednávání závěrečných účtů i po 5 řečnících; že páni skrbli slovy dnes, kdy většina jejich voličů hledá vysvětlení hospodářské bídy, jsouc zahrnována ochotnou nabídkou z „teoretického“ arsenálu komunistů a p. Stříbrného, to závaznost výtky ministerského předsedy jen zvětšuje.

Odpověď dra Macka ministerskému předsedovi zřejmě pomíjí všeobecný význam jeho výtky a soustřeďuje se výhradně na případ závěrečného účtu, při němž mluvil ministr dr. Trapl a který předseda vlády uvedl jen jako jeden příklad. Dr. Macek vymlouvá se na technické překážky, slabý hlas ministrův, nevhodnost doby projednávání účetní uzávěrky a krátkou dobu na přípravu k rozpravě.

Mám dojem, že tím jsou vinny především poslanecké kluby. Kdyby byl v klubech zájem o projednávanou věc, nic není pro ně snadnějšího, než obrátit se na předsednictvo sněmovny, požádati je o odložení anebo přerušeni schůze a vyžádati si rozmnožení ministrova projevu prostřednictvím parlamentní korespondence, aby poslanci mohli se náležitě připravit k rozpravě. Dovedou-li páni pro nedohodnutou věc uvnitř vlády prodlužovati a odkládati plenární a výborové schůze na několik dnů, nic by jim nevadilo v tom, aby zakročili u předsednictva sněmovny i v takovémto případě.

Vytýká-li dr. Macek, že ministr financí o zájem sněmovny nestojí, věřím, že ve vládě našli by se činitelé, především sám ministerský předseda, kteří by jistě vzácnou ochotu sněmovny v tomto směru jen uvítali. K odstranění těchto technických překážek lze ovšem přispěti zvýšením klubovních disciplin: každý klub ať se postará především o to, aby vyslal před projednáváním předmětu několik poslanců do knihovny Národního shromáždění, která zpravidla zeje prázdnotou, aby se tam náležitě k rozpravě připravili a aby své úvahy o projednávaném předmětu dovedli přednésti tak, aby to vzbudilo zájem ve sněmovně a veřejnosti. To by byla ovšem klubovní disciplína poněkud jiná než ona, která velela p. dr. Markovičovi a Patejdlovi kárat ministerského předsedu za jeho oprávněné výtky.

Chci při této příležitosti obrátiti pozornost ještě na jednu okolnost. Úkolem rozpravy je nejen vysvětlovati přednosti a vady projednávané věci a šířiti se o možných důsledcích při provádění projednávaného zákona, nýbrž také reagovati na projevy, přednesené během rozpravy. Skoro při každé projednávané předloze přednesou komunisté takovou spoustu nehorázností, že to přímo křičí do nebe a provokuje k replikám. Zpravidla odbude je zpravodaj projednávané předlohy několika slovy a tím má být celá věc vyřízena. Kvalita odpovědi neodpovídá v tomto směru kvantitě komunistických výtek, a čtete-li pozorně stenografické protokoly o schůzích Národního shromáždění, máte dojem, že naše státotvorné strany nemají co říci na rozsáhlé vývody komunistických poslanců.

Domníváme se, že jest povinností poslanců (nejen zpravodaje) těchto výtek si všimati. Nelze je odbyti pouze všeobecnou poznámkou, že to jsou nesmysly, a zachovávat v této věci mlčení povýšence, který ví, co si má myslet o primitivismu vývodů komunistických řečníků. Chceme právě vědět, co si naši státotvorní zákonodárci o této věci myslí, chceme, aby komunistům jejich primitivnost a demagogie stále a stále vytýkali, aby je přinutili k úvahám věcným. Komunisty je nutno potírati nedůsledností a jednostranností marxistické teorie, a příslušné vývody doprovázeti hojnými ukázkami z praxe v sovětském Rusku, které komunističtí mluvčí, potírajíce naše státní a společenské zřízení, velmi nekriticky zvětčují a velebí.

Jak se to má dělati, to ukázal v jedné z posledních schůzí poslanecké sněmovny národně sociální poslanec Hatina při projednávání jednoho z pojišťovacích zákonů. Poslanec Hatina nečekal, až komunističtí mluvčí vystoupí v rozpravě se svými známými výtkami na naše pojišťovací ústavy a s chvalozpěvy na pojišťování v Rusku, nýbrž opatřil si podrobnou statistiku o těchto věcech z bolševických pramenů a na nich dokázal vyspělost našeho nemocenského pojištění oproti ruskému. Výsledek byl ten, že komunisté upustili od jalových, štvavých

projevů, které měli pravděpodobně připravené, a vyslali k rozpravě nejlepšího svého řečníka, p. Zápotockého, který nestačil ovšem brániti se proti tomu, co věcně a kriticky přednesl Hatina. A musíme říci, že sněmovna jevila o tuto polemiku opravdový zájem, že se našli posluchači, a že Zápotocký musel se držeti projednávaného předmětu. Kdyby p. dr. Markovič a dr. Patejdl vzali si k srdci tento příklad a překvapili nás tak připravenými projevy, jako to učinil poslanec Hatina, anebo vyslali více takových Hatinů do rozpravy, a kdybychom měli příležitost slyšeti je za rok aspoň tolikrát, kolikrát slyšíme ministerského předsedu, nebylo by jistě nářku na nezájem sněmovny o projednávané věci. Tvrdíme, profesore Macku, že dokud budeme postrádat Vašich vzácných úvah při projednávání důležitějších předloh zákonů ve sněmovně, kterýchžto úvah nikdy nemůže být dosti, a které jsou s to, aby vyvolaly zájem o projednávanou věc (řečníků, kteří se mohou náležitě připravit k rozpravě, najdeme v obou socialistických i jiných poslaneckých klubech dosti), dotud bude míti ministerský předseda právo k výtkám na Vaši adresu. Fakt, že někdo (ministr financí) o Váš projev nestojí, nás nepřesvědčuje. Veřejnost, Vaši voliči se o ně zajímají, a musíme se ztotožniti úplně v této věci s výtkami ministerského předsedy, tím spíše, že ve svých projevech stále se dožaduje kritiky se strany poslanců, a hlavně kritiky činnosti ministra financí.

Nezतोžňuji se s vývody pisatele článku (p. R. Koliše) v posledním čísle „Prítomnosti“, jenž reaguje na článek dra Macka známými otřepanými frázemi o tom, že valná část poslanců své poslání spatřuje v „pucování klik“ a intervencích, a doporučuje vymýtiti z řad zákonodárců „tlučuby, prospěcháře, lenochy a nevzdělance“. Ujišťuji p. Koliše, že průměrný poslanec v našem Národním shromáždění dá si více práce se svým projevem, než pan pisatel se svým článkem. Pisatel se také mylí, když hlavní úlohu zákonodárců spatřuje v podávání návrhů zákonů. O ty nikdy nebylo a není nouze v našem Národním shromáždění. Podávati návrhy zákonů je mnohem snadnější, než o nich mluvit. Mluvit k zákonu znamená hodnotiti možné případy jeho aplikace v životě, předvídati jeho možné důsledky, činiti výhrady a stavěti požadavky při jeho provádění.

Co však hlavně chybí při rozpravách v našem parlamentě, jsou projevy, které by ozřejmovaly vztah zákona k lidovládě, k demokracii. Samozřejmosti vyžadují v tomto ohledu co nejširšího výkladu, a chybí-li, jak se to často vytýká, kvalitativní vystižení tohoto vztahu, je nutno tomu čeliti soustavnými přípravami projevů. Provádění tohoto úkolu záleží především na těch, kteří dovedou bez obtíží silou svého vzdělání a nadání vysvětliti každý projednávaný případ pod zorným úhlem demokratického světového názoru. Domnívám se, že takovýchto jednotlivců najde se v našem parlamentě dosti. Oni jsou v první řadě povoláni k tomu, aby pokud možno nejčastěji mluvili, a jim se bude musit přizpůsobiti parlamentní tribuna. Budou-li tito lidé plniti svou povinnost tak, jak ji dosud neplní, přispějí k povznesení našeho parlamentarismu.

A. Č.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Baňské a hutní
Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

32

První sešit Vášova a Trávníčkova Pravopisného, kulturního a fraseologického slovníku — vyšel v nedávných dnech. Ukázka pozoruhodného díla přesvědčuje nás, že půjde o skvělou příručku, kterou bude potřebovat nejen spisovatel a novinář, ale každý inteligentní český člověk. Slovník svou přehledností, precizností i úsporností nahradí nám dostatečně všechny dosavadní zmatené a neúplné příručky, nad jejichž stránkami jsme dosti často stanuli zcela bezradní. Dílo, které vydává Fr. Borový, uvedeno je krásným citátem presidenta Masaryka, zaznamenaným při rozhovoru s K. Čapkem.

Ranní noviny.

Karel Toman:

LÉTO*

*Šumějí lesy i vody
a světlo nad nimi zpívá.
Jedinou vteřinu ještě,
ty písni živá.*

*Prostory, hloubky a výšky
a hlasy neznámých dálek?
Kdyby se ozval hlas města,
jak by tě zalek!*

*V té chladivé písni vody
zní líbezný doprovod lesů
a všechny trudy a žaly
v ní smyju a střesu.*

* Z básnické sbírky „Stoletý kalendář“.

POZNÁMKY

ČAPKŮV HORDUBAL V ANGLII.*

Lidstvo ve svých kořenech je na celém světě stejné. A sedlák je lidstvo v kořenech. Proto Hordubal Karla Čapka, výtečně přeložený M. a. R. Weatherallem, je universálním typem sedláka. Je to vskutku kvalitní obecnost, která vydvihuje tuto knihu na velmi vysoký stupeň. Její charaktery symbolisují povahu sedláka, aniž by se při tom staly pouhými abstrakcemi. Gerič Vasil Vasilov, Karel Biegl, policejní strážmistr Gelnaj, starý Many, Michal, Dula, Marta Bobalova a bezejmenný vesnický lékař — to jsou povědomé lidské typy, s nimiž se setkáváte v každé vesnici. Každý přispívá svým rysem povahy, což v celku vytváří charakter sedláka — smyslný chtíč, samolibost, náhlá bru-

* Otiskujeme zde překlad posudku uveřejněného 12. července v „The Times Literary Supplement“ o Čapkově Hordubalu, jehož anglický překlad vydali Allen & Unwin v Londýně.

tálnost, chtivost, vysoce vyvinutý smysl pro stádnost spolu s drsnou formou soucitu s utrpením a láskou k zvířatům a dětem. V Hordubalovi samém jsou spojeny všechny selské ctnosti, aby vytvořily charakter jedinečné vznešenosti. Jeho dlouhé utrpení a stoické chování pod opakovanými ranami Osudu; jeho prostá víra v to, že každý člověk je v základě dobrý — víra, která má být hrozným způsobem zklamána; jeho idealismus a nezištnost — to jsou povahové rysy, které lze dosti často najít mezi sedláky.

Je pravda, že všechny tyto ctnosti zřídka najdeme spojeny v jedné osobě. Čapkovi se nicméně podařilo udělat ze svého hrdiny člověka z masa a krve a ne jen pouhou papírovou postavu. A aby se vyhnul výčíte, že hodil příliš na váhu ve prospěch sedláka, vytvořil Čapek ve Štěpánu Manyovi — vrahu Hordubalově a milenci jeho ženy — charakter úplně odlišný od Hordubala, osvobozený od zvířecosti pouze náhlým, sebeobětujícím pokusem ospravedlnit svou milenkou, obviněnou ze spoluviny. A mezi těmito dvěma muži stojí chmurná postava selské ženy Polany, jež i ve své nemotě typisuje tiché utrpení a vašeš milionů svých družek. Tragický osud spojuje tyto tři lidské bytosti. Hordubal se vrací do své rodné vsi po osmi letech neustálé dřiny v amerických dolech, a shledá, že Štěpán Manya ho nahradil v citech jeho ženy a jediného dítěte. Čapek popisuje jeho duševní a citové reakce na ztroskotání všech jeho nadějí se skvělou znalostí lidské duše. Nevyhnutelnost, s níž postupuje tento román k svému zřejmě předurčenému tragickému konci, velmi dobře odpovídá fatalismu, tak hluboce zakořeněnému v slovancké povaze. Soud nad Hordu-

UP nábytek

PRAHA · BRNO · BRATISLAVA · PLZEŇ · KARLOVY VARY · ÚSTÍ N. L. · PARDUBICE · HRADEC KRÁLOVÉ · OLOMOUČ · MOR. OSTRAVA · OPAVA · KOŠICE
NAPIŠTE SI O NÁŠ PROSPEKT · JE ZDARMA

balovým vrahem Štěpánem Manyou a nad nevěrnou ženou poskytl Čapkovi příležitost, z níž nejvíce výtěžil, aby nakreslil duši vesnického společenství v ostrých a překvapujících kontrastech.

PRVNÍ MÁJOVÁ SOUTĚŽ

Vypsala ji fa Borový a Družstevní práce, a byla to soutěž očekávaná s velkým napětím. Právnem. Tři početné knihy ukazují, že byla silná konkurence a že soutěž byla spravedlivá. Čarek, Hora a Nezval — to jsou jména, v nichž vyvrcholila dnešní česká lyrika.

Jan Čarek: Hvězdy na nebi. Čarek je největším z nynějších básníků jihočeských a ze všech jihočeských básníků se nejvíce přimkl k svému kraji. Rodná hrouda, vesnice, prostý život — to naplňovalo jeho verše, v nichž Chudá rodina z Heřmaně se u nás stala velmi populární. Od poslední sbírky (Smutný život) uplynulo šest let (!) a již toto veliké časové rozpětí dává tušit, jak dozrál básník vnitřně, jak se musel změnit po šestiletém mlčení. Hvězdy na nebi je tvrdá lyrika toužícího srdce, které je vyrváno z vesnice a přesa-

zeno do města, „za mřížemi ulic jeden člověk žije...“ A přece touha po venkově je silná:

„Vlající hřivu koní
zataoužíš pohladit náhle když bloudíš
ulicemi...“

Smutek je rozestřen i po lásce, která nelézá mnohostranné proždění, ale je to vždy vyváženo a bolestného pocitu.

Mé srdce je smutné — uvadá, nemá lásky. Ostatně celý život, jak dotírá svou neodbytností, je jen tíha:

chtěl bych psát básně...
všechno ostatní je vedlejší
také láska.

Nejkrásnější čísla sbírky jsou básně o matce, něžné a tklivé proždění; drsné, zamračené se rýsuji postava dědova i otcova a přece v nich láskyplně personifikuje všechny chudé a podmračené chalupníky jihočeské. Známý motiv Čarkův — voják — je zde zpracován několikrát nejobšrněji v básni Věčný voják. Básnický výraz Čarkův proti dřívějším delším a epicky drsným básním, proti širokému toku vyprávění a popisu, je značně zkrácen, každé slovo má veliké napětí v sobě, vyjadřuje velmi mnoho. Obrazy vzaty, jsou z venkova, jsou syté a bezprostřední

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY

Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90—, Kč 130— za 1 m

Sklady a generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplacené

„... jak schnoucí zaječí kůže
vycpané senem
dýchají stodoly...“

„hladím dlouhou hřívu polí...“

Tuto tihu výrazu a závažnost
svých přirovnání, toto zkratkovité
líčení si uvědomuje básník sám.

„Málo miluji slov
ale z nich každé
je vroucí jak modlitba,
mocné jak kletba,
těžké a vážné jak země.“

Nuže, to je také výslednice jeho
sbírky. Od Sovy nikdo lépe nevyličil
svůj kraj, než právě Čarek.

- Josef Hora: Dvě minuty ticha.
Proti Čarkovým krátkým básním vy-
značuje se Hora větším rozmachem
i jeho slova obletují věc s mnoha
stran. Formálně ukazuje (jako v To-
noucích stínech) sklon k formalismu,
t. j. k formálně ucelovaným slokám,
někdy velmi umělé stavby. Hora pro-
vádí čtenáře po nehmotných výši-
nách, dává mu naslouchat utajenému
hlasu a rozechvívá všechny skryté
struny.

I v jeho lyrice je tíživý smutek,
proti Čarkově pojetí mnohem ab-
straktnější.

„... prázdnou po hlasu, jenž toužil
v rukou mých
po nenalezené domovině.“

Uvědomení vlastní osamělosti me-
zi davem, vlastní bezcitnosti a věč-
ného propadání se do temnot přináší
duševní krize, zatemňuje celý výhled:

„Komu ruku na rameno
položít, bych nebyl sám?“

Dvě minuty ticha za zahynuvší
horníky, to je více než kletba pro
nás, pro všechny. Nelze tuto báseň
nazvat tak beze všeho sociální, neboť
je v ní větší hloubka než v obvyklých
sociálních básních bývá, je v ní celé
duševní rozechvění našeho bezrad-
ného dneška.

„Zatím co na severu
lká svou

můj Bože, i já, i já
se výtahem propadám...“

Kromě těchto prvků jsou i zcela
nové Horovy záběry, možno říci ja-
kési mystické zření. Jeho bytost ne-

ni jen člověk, je to výslednice života
před ním

ještě nenarozený
bděl jsem, pil jsem jejich krev.

A odtud vyvěrá i jeho vžitý a pro-
to tak prostý soucit se všemi lidmi
kolem.

Vítězslav Nezval: Sbohem a šáte-
ček. Básně z cesty. Tedy jakýsi bás-
nický cestopis. Nejbásničtější, jaký
známe, a proto nejméně cestopisný.
Surrealismus, jež teď tak mocně
Nezval propagoval, nalezl v této
sbírce další uplatnění. Plynutí před-
stav, střídající se rychleji než film,
to je typicky Nezvalovo tvoření. Ne-
ní filosofem a nechce jím být, ale
dovede odhýbat věci s nenapodobitel-
ným výsměchem. Vzpomínka na kar-
dinála Richelieua končí prosbou

zaveďte mne, prosím, do hotelu
kde je méně štenic nežli hotelů.

Kde se mu zachce, dýchne na Vás
čistým veršem:

Když jsem přijel k Avignonu
zvonilo tam třicet zvonů...

a zvláště konec, návrat z cest do
vlasti je velmi měkký:

Sbohem a kdybychom se nikdy
nesetkali
bylo to překrásné a bylo toho dost..

Je již vlastností Nezvalovou, že
vedle skvělých básní, plných před-
stavivosti i krásných slov (Paříž-
ský první máj, Barevné ženě) je
mnoho básní, v nichž jsou jen slova,
inspirace docela prázdné, v nichž ne-
ní ani vtip, ani co jiného. To ovšem
neubírá ceny celku, jenž zůstává ne-
obyčejně krásným a barevným sesku-
pením nevyčerpateelné fantazie.

„Jihočeský akademik“.

K ZÁJEZDU STUDENTSKEHO ČASOPISU NA SLOVENSKO.

V letošní soutěži předplatite-
lů „Studentského časopisu“ vy-
losováno bylo na zájezd zdar-
ma na Slovensko šest studentů,
z nichž pět bylo z Čech a jeden
z Moravy. K výpravě se připo-

jilo i žactvo některých ústavů
pražských i mimopražských,
takže celá výprava čítala 37
osob. Vedl ji středoškolský pro-
fesor, studentkám přidělena
zvláštní vůdkyně. Program ce-
sty, vypracovaný vůdcem vý-
pravy, byl přesně dodržen, všu-
de bylo vše zamluveno a při-
praveno, takže účastníci vý-
pravy nemuseli se po celou
dobu o nic starati. Výprava
odjela v neděli 24. června rych-
líkem z Prahy a téhož dne ve-
čer byla již na Štrbském Plese.
Popradské Pleso, výstup na
Rysy a Osteron, Starý Smoko-
vec, Hrebienok, hotel Kamzík,
vodopády, Terriho chata, Ta-
transká Poljanka a Tatranská
Lomnice — to jsou místa, kudy
se výprava první dny ubírala.
Jen ten, kdo zná Vysoké Tatry,
dovede si představit, co všechno
účastníci viděli. Z Tatranské
Lomnice přes Studený Potok a
Poprad odjela výprava do Lipt.
Sv. Mikuláše, odkudž navští-
vila Demänovské jeskyně, tu
podzemní pohádku Studené Do-
liny. Na zpáteční cestě pro-
hlédnuty lázně Trenčanské Te-
plice, dále hrad a město Tren-
čín. Posledním místem zájezdu
byla Bratislava. Účastníci pro-
hlédli si město, přístav, památ-
ný koronovační dóm, zámek
a podnikli parníkem výlet na
Děvín. Výprava se vrátila podle
programu v sobotu 30. června
rychlíkem do Prahy. Počasí po
celou dobu zájezdu bylo ná-
dherné, zdravotní stav všech
účastníků výborný. Ubytování
na všech místech (Štrbské Ple-
so, Lipt. Sv. Mikuláš, Trenčanské
Teplice, Bratislava) bylo
dobré, se stravou byla celá vý-
prava všude spokojena, zvláště
v místech, kde si mohl každý
vybrat jídlu podle své chuti.
Nálada cestou na Slovensko a
po celou dobu zájezdu byla vý-
borná, chování studentstva ko-
legiální a vzorné. Těch dojmů
bylo denně tolik, že zájezd za-
nechá v duších účastníků ty
nejkrásnější vzpomínky. Jedna
ze studentek napsala vůdci vý-
pravy v dopise, v němž píše
o svých dojmech ze zájezdu na
Slovensko, slova: „Výlet byl
opravdu krásný, nestačím naň
vzpomínat.“

NA OKRAJ KNÍH ...

V posledním čísle uvažovali jsme
poněkud o životnosti a neživotnosti
české literatury, dotkli jsme se
otázky jejího poměru k životu. A
došli jsme k názoru, že výtky pau-
šálně činěné, že totiž česká litera-
tura se málo učí od života, nejsou
plně na místě. Při tom jsme jako
doklad uvedli jména některých
autorů, v první řadě Karla Čapka.
Nemůžeme se zde, bohužel (alespoň
nikoli v rámci této rubriky), roz-
psatí podrobněji o jeho díle a po-
měru části české veřejnosti k němu,
ale uvedeme alespoň jako příklad
svých vývodů jeho poslední dílo,
román Povětroň, který právě vyšel
v nakladatelství F. Borového v III.
vydání. Již neobyčejný úspěch této
knihy naznačuje, že jde o věc mi-
mořádnou. A také skutečně můžeme
zde klidně říci, že stojíme nejen
před jedním z vrcholů Čapkovy
tvorby, ale českého románu vůbec.

Povětroň je báječná skladba
epická, plná jakési krystalové jas-
né a tvrdé fantazie, ne nepodobné
fantasii vysoké matematiky nebo
chemického zkoumání. To jest, jsme
tu udivováni, překvapováni neoče-
kávaně, každé chvíle, jako při ře-
šení velkých problémů vědeckých
a přece je tu vše prosté a logické.
Je to podivuhodná syntéza roz-
umovosti a obrazivosti, a to nejen
v ději, ale i ve stavbě a výrazu.
Jako by tu Čapek doslovně chtěl
ukázat, co že všecko dovede, jako
by tu chtěl řeči umělce jeho vý-
znamu důstojnou, odpovědět na
všecko to podceňování a ponižování,
jehož se mu krátce před vydáním
Povětroně dostalo a jehož se mu
vůbec dostává v plné míře a víc
než kterémukoli jinému dobrému
českému spisovateli. Příčinou toho
jsou ovšem nejenom Čapkovy úspě-
chy, zejména zahraniční, ale i jeho
skutečná umělecká výjimečnost, ano
velikost. Ale chtěl-li, jak jsme již
řekli, Povětroněm odpovědět, a
chtěl-li jím také hájit nepřimo své
právo na svobodu svého uměleckého
tvoření, tedy odpověděl tak dobře
a tak hlasitě, že na dlouho zmlkne
pokřik, jenž se zdvihá proti němu.
A ozeví-li se přece, tedy zanikne
v prázdnu jako marný štěkot psů,
štěkajících na měsíc, nebo ještě
spíše, odrazí se a dopadne tam, od-
kud vyšel. A tak je Povětroň dvojná-
sob významným dílem a dvojná-
sob významným činem v současné
české literatuře.

Úřednicko-zřizenecké noviny.

NEZÁVISLÝ MĚSÍČNÍK „HLAS
MLADÝCH“ o Novém slovníku ja-
zyka českého. Společným úsilím
dvou brněnských filologů, redaktora
Pavla Váši a profesora Masarykovy
univerzity dra Fr. Trávníčka, do-
stává se nám prvního důkladného
slovníku češtiny ve formě jedno-
svazkové příručky. Podnět k vydání
toto práce daly četné hlasy jak z řad
laických, tak i vědeckých. „Četl
jsem v novinách, že už brzo má vy-
jít nový slovník českého jazyka.
Chvála Bohu! Snad se teď dočkám,
že budu mít u psacího stolu po
ruce příruční thesaurus naší řeči.
Vždycky jsem se po takových vě-
cech pídlil!“ — tak se sám prezident
Masaryk onehdy vyslovil v rozhov-
oru s Karlem Čapkem. Prozatím
vyšel první sešit, z kterého je jasné
patrné, jak bude celá věc vypadat.
Že není tak určen pro učené lexiko-
grafy jako spíše pro praktickou
potřebu, napověděl v úvodu k němu
Karel Čapek. Bude mít spíše funkci
ukazatele k správnému českému
obratu či frázi a tak vytouženým
korektorem četných pravopisných i
skladebných omylů, jichž se dnes
dopouští žurnalista, básník i vědec.
Počínaje měsícem září tohoto roku
bude vycházet u Borového v pra-
videlných čtrnáctidenních lhůtách
v sešitech na dřevaprostém, trvan-
livém papíře případného formátu.
Je na našich vzdělancích, aby se za-
jímali o tuto výbornou věc, která
nesmí chybět v žádné knihovně.

V. DRNÁK, pseudonymní au-
tor románu „Hlavou proti zdi“,
poptěného první Májovou lité-
rární soutěží honorářem 25.000
Kč, dokončil nový román.

VELKOU SOCIÁLNÍ RE-
PORTÁŽ O „MLADÍ NA ULI-
CI“ (děti, „flinkové“, prostitut-
ky atd.) z pera J. Sušického
najdete kromě ostatního boha-
tého obsahu v novém čísle
Svět o z o r a.